

DİNİ MOTİFLİ TERÖRÜN AYKIRI KOLU HEYET TAHRİR ŞAM: YÜKSELİŞİ, DÖNÜŞÜMÜ VE DÜŞÜŞÜ

Outlier Arm Of Religious Motivated Terror:Hayat Tahrir Al Sham: Its Rise, Transformation And Fall

Doktora Öğrencisi. Zikriye Sevda SEKMEN

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler, Sakarya/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1884-5509>

ÖZET

Dini Motifli Terörün (DMT) farklı boyutunu temsil eden Heyet Tahrir Şam (HTŞ) terör örgütü 2011'de 'ed-Devlet'ül İslamiye fi'l Irak ve's Şam' (DAEŞ) terör örgütü tarafından El Nusra Cephesi adıyla kurulmuştur. 2011-2020 arası dönemde pragmatizme dayalı kimlik değiştirme siyaseti izleyerek gücünü ve bağımsız davranma yeteneğini korumaya çalışan örgüt kaçınılmaz olarak bazı örgütleri ve grupları karşısına almıştır. İki kez isim değiştiren HTŞ, 2011-2020 arası dönemde üç farklı dönüşüm evresi yaşamıştır. 2013'e kadar 'gizli biat' ilkesini uygulayan HTŞ, 2013'te DAEŞ'in kendisine yönelik tasfiye girişimini El Kaide'ye biat ederek savuşturmuştur. DAEŞ'e karşı El Kaide bağına kullanan örgüt El Kaide'ye karşı Suriyelileşme stratejisini kullanarak El Kaide'nin kontrolünden çıkmıştır. 2016'da kendini feshederek Şam'ın Fethi Cephesi'ni (ŞFC) kurarak El Kaide ile bağına koparmıştır. İlimli muhaliflerle birleşme projesi başarısız olunca 2017'de kendi çizgisindeki gruplarla çatı örgütlenme olan HTŞ kurulmuştur.

Bu çalışmada tümevarımcı araştırma modeli ve betimleyici analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmanın ilk bölümünde DMT kavramı ve literatürde DMT ile ilişkilendirilen diğer kavramlar ele alınarak HTŞ'nin beslendiği ideolojik köken açıklanmıştır. Bu çalışma DMT örgütlerini anlamlandırmada kavramsal karmaşıklığı giderme ve HTŞ konusundaki literatürde yaşanan eksikliği giderme iddiasındadır. Çalışmanın ikinci kısmında Suriye'de belli bir dönem etkili aktörlerden olan HTŞ'nin kuruluşu, amaçları, uyguladığı stratejiler, ideolojisi ve geçirdiği dönüşümler incelenmiştir. Ayrıca HTŞ'nin Esad rejimi, Suriye Milli Ordusu (SMO), Ahrar'uş Şam (Şam'ın Hürleri İslami Hareketi), El Kaide, DAEŞ, Huras ed-Din gibi aktörlerle olan ilişkisi de ele alınmıştır. Çalışmanın son kısmında Selefi terör örgütleri arasında parçalanmada yaşanan domino etkisinin HTŞ'nin de dönüşümüne etkisi incelenmiştir. Ebu Musab Zerkavi çizgisindeki DAEŞ ekolü ile Zevahiri liderliğindeki El Kaide ekolü arasındaki farklılaşma ve HTŞ'nin bu ekoller arasındaki konumu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dini Motifli Terör, Heyet Tahrir Şam, El Kaide, DAEŞ

ABSTRACT

The Hayat Tahrir Sham terrorist organization, which represents a different dimension of Religious Motivated Terrorism (RMT), was founded in 2011 by the terrorist organization Al-Dawla al-Islamiya fil-Iraq wa al-Sham (DAESH) under the name al-Nusra Front. In the period 2011-2020, the organization, which tried to maintain its power and ability to act independently by pursuing a policy of identity change based on pragmatism, inevitably faced some organizations and groups. HTS, which changed its name twice, experienced three different phases of transformation in the period between 2011-2020. HTS, which had practiced the principle of 'secret allegiance' until 2013, fended off DAESH's attempt to purge itself in 2013 by pledging allegiance to Al Qaeda. The organization, which uses its Al-Qaeda affiliation against DAESH, has emerged from Al-Qaeda's control by using its becoming a Syrian strategy against Al-Qaeda. In 2016, he dissolved himself and severed ties with Al-Qaeda, forming Jabhat Fateh al-Sham (JFS). In 2017, when the project to merge with moderate dissidents failed, HTS, a rooftop organization with groups of its own line, was formed.

In this study, the inductive research model and the descriptive analysis method were used. In the first part of this study, the concept of RMT and other concepts associated with DMT in the literature are discussed and the ideological origin of HTS is explained. This study claims to eliminate conceptual complexity in making sense of DMT organizations and to eliminate the lack of literature on HTS. In the second part of the study, the establishment, goals, practices, strategies, ideology and transformations of HTS, which are actors who have had a certain period of influence in Syria, were examined. In addition, HTS's relationship with the Assad regime, the Syrian National Army (SMO), Ahrar'ush Damascus (Islamic Movement of Damascus), al-Qaeda, DAESH, Huras ed-Din has been discussed. In the final part of the study, the impact of domino effect on fragmentation among Salafi terrorist organizations on the transformation of HTS was examined. The differentiation between the DAESH echole in the Abu Musab Zarqawi line and the Al-Qaeda echole led by Zawahiri and the position of HTS between these echoles have been identified.

Key Words: Religious Motivated Terror, Hay'at Tahrir al-Sham, Al Qaeda, DAESH

1.GİRİŞ

Suriye’de 2012’de DAES tarafından “El Nusra Cephesi” ismiyle kurulmuş olan Heyet Tahrir Şam (HTŞ) Cihatçı-Selefi ideolojide bir örgüt olarak kurulmuştur. HTŞ kurulduğundan günümüze kadar olan dönemde iki kez isim üç kez ideolojik dönüşüm evresi geçirmiştir. Çalışmada HTŞ’nin dönüşümünde belirleyici olan üç faktör bulunduğu kabul edilmiştir. Bunlardan ilki örgüt lideri Ebu Muhammed el-Culani’nin liderlik faktörüdür. Culani örgütü hayatta tutmak ve gücünü arttırmak için oldukça pragmatik ve machiavelist bir politika izlemiştir. Bu çerçevede DAES’e karşı El Kaideyi, El Kaide’ye karşı Suriyelileşme stratejisini kullanmıştır. İkincisi örgütün bölgede ki gerçeklere uyum sağlama kapasitesidir. Alan hakimiyetine dayalı genişleme stratejisi izleyen HTŞ askeri olarak güçlü olduğu dönemlerde önce DAES sonra El Kaide çizgisinde saldırgan söyleme sahipken zayıf olduğu dönemde selefi-cihadist söylemini yumuşatarak ılımlı çizgiye geçmiştir. Culani’nin imaj çalışmaları özelinde meşru, halk tabanı olan siyasi aktöre dönüştüğü izlenimi yaratmaya çalışan HTŞ, Suriye devriminin bir parçası olarak kontrollü şekilde yerleşme stratejisi izlemektedir. HTŞ’nin ideolojik ve fiziki dönüşümünde ana belirleyici kendi güç ve kapasite seviyesindeki artış veya azalış olmuştur. HTŞ’nin dönüşümünde üçüncü belirleyici faktör ise bölgede faaliyet gösteren diğer örgütler, bölge dışı devletler ve El Kaide merkezinin davranışlarının HTŞ üzerindeki etkisidir.

HTŞ Dini Motifli Terör (DMT) ve İdlib sorunun yalnızca bir yüzünü oluşturmakla birlikte 9 yıldır devam eden Suriye iç savaşını sona ermesinde kilit aktördür. İdlib’te düğümlenen HTŞ sorununun çözülmesi bölgedeki oldukça karmaşık ilişkiler ağının çözülmesine endekslidir. Sahadaki aktörlerin birbiriyle çatışma, anlaşmazlık ve fiilen savaş halinde olması, radikal grupların selefi-cihadist çizgide olmasına rağmen birbirine karşı uzlaşmaz yaklaşımları ve savaşları sorunun etkileyen bir boyutudur. Bu grupları ‘ılımlılaştırma’ çabaları ise Hurras ed-Din gibi yeni terörist örgütler doğurmuştur. (Taştekin, BBC Türkçe, 2018) Bir diğer boyut ise söz konusu aktörlerin neredeyse tamamının sahip olduğu dış bağlantılar ve bunların birbiriyle mücadelesinin bu örgütler üzerinden yürütmesidir. Bu bağlamda Suriye’de Esad rejimini ve yer yer SDG’yi destekleyen Rusya ve İran, SDG’nin ana destekçisi ABD ve Suriye Milli Ordusunu (SMO) destekleyen Türkiye arasında paravan savaş (proxy war) yaşanmaktadır. Buna karşılık bölgede kimliği belli olan HTŞ, Hurras ed-Din gibi terör örgütlerinin yanında Çeçen Hattab Tugayları, Ebubekir Sıddık Seriyesi gibi kimliği ve finansörü bilinmeyen yapılarda bulunmaktadır. Bu yapıların siyasi uzlaşma sürecini sabote etmek için kullanıldıkları iddialarıyla birlikte istihbarat örgütleri tarafından yönlendirilen hücre tipi yapılanmalar veya DAES’le ilişkili olduğuna dair iki ihtimal bulunmaktadır. (Kemal, Perspektif, 2020) Buna rağmen Suriye iç savaşında muhaliflerin son kalesi olan İdlib’in Suriye iç savaşının sonucunu ve geleceğini belirleyecek olması HTŞ sorununu güncel kılmaktadır. Konu hakkında güncel gelişmelere uygun akademik çalışmanın noksanlığı geçirmiş olduğu dönüşümün analiz edilmesini hayati kılmaktadır.

2. DİNİ MOTİFLİ TERÖRİZM, İLİŞKİLİ KAVRAMLAR VE HTŞ’NİN İDEOLOJİK KÖKENİ

Dini Motifli Terörizm (DMT) kavramı semavi veya semavi olmayan herhangi bir dinin içerisinde uç noktalarda yer alan marjinal düşünceler veya inançlarla şiddete ve saldırganlığa dayalı eylemlerin kutsallaştırılarak/kutsanarak yüceltilmesiyle gerçekleştirilen terör eylemleri olarak tanımlanabilir. Dini metinleri istismar eden DMT örgütleri kendilerinin inandığı eksende inanmayanları sapkın ve din karşıtı olarak nitelendirerek düşman olarak konumlandırır. Düşmana karşı topyekün mücadeleye kutsal bir nitelik atfedilerek gerçekleştirilen terör, dinsel bir ibadet gibi algılanmakta ve sunulmaktadır. DMT örgütleri terör eylemi sonucunda masum insanların veya sivillerin öldürülmesini meşru kabul etmekte ve kendi din algılarına uygun görmektedir. Bu kapsamda 1996’da Pakistan terör eylemlerini yapan dönemin İslami Cihat Örgütü lideri Eymen Zevahiri’nin ‘İnananların Kalplerinin Şifası’ başlıklı makalesi bu anlayışı özetlemektedir. Zevahiri makalesinde ölenlerin masum siviller olarak anılmasına karşı çıkmış ve Mısır hükümetiyle iş birliği yapan meşru hedefler olduğunu belirtmiştir. (Erdem, 2016:32-34) Günümüzde DMT örgütlerinin neredeyse tamamı İslam dinini istismar etmesine rağmen DMT ve din istismarı sadece İslam dini ile sınırlandırılmaz. Çünkü Hristiyanlık ve Budizm istismarına dayanan terör örgütleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında Uganda’da Tanrının Direniş Ordusu, Orta Afrika Cumhuriyeti’nde Antıbalaka, Hindistan’da Tripura Ulusal Kurtuluş Cephesi ve Negeland Ulusal Sosyalist Konseyi, İsrail’de Tiger Militaları (Guardians of Cedars) sayılabilir. (Çelik, 2015:103-104) İsrail’de 1994’te Yahudi Baruch Goldstain’in İbrahim Camii saldırısıyla ses getiren ve Yahudi olmayan birisinin öldürülmesini günah saymayan Halacha öğretilerine sahip Kach ve Kahane Chai terör örgütleri dikkat çekmektedir. Ayrıca Hinduizm, Budizm, Şintoizm ve Hristiyanlığı harmanlayan bir ideolojiye sahip olan Aum Shinrikyo (2000 sonrası Aleph ismini almıştır) terör örgütü sayılabilir. (Caşın, 2008:611-613)

Literatürde DMT Radikalleşme, Fundamentalizm, Entegrizm, Etnosantrizm, Selefilik ve türleri ile Küresel Cihat Doktrini gibi kavramlarla birlikte yer almakta ve ilişkilendirilmektedir. HTŞ'nin daha iyi anlaşılması bağlamında bu kavramlar önem taşımaktadır.

Radikalleşme kişilerin aşırı politik sosyal, dini fikirler edinmesi ve bu fikirleri gerçekleştirebilmek için gelişigüzel şiddeti meşru görmeye başladığı kişisel bir süreçtir. Kavram genellikle sıradan bir kişinin hangi nedenlerle ve hangi süreçlerden geçerek bir insanı öldürebilecek ve bunu normal veya olağan kabul edebilecek düzeye geldiğini ifade etmek için kullanılır. Kısaca radikalleşme aşırılık yanlısı inançlar ve ideolojiler geliştirme sürecini ifade eder. Radikalleşme siyasal, sosyal, kültürel, dini, ırki veya ekonomik düzlemde gerçekleşebilir. DMT'de ise dinsel radikalleşme den bahsedilebilir. Radikalleşme yukarıdan aşağı (Top-Down) olabileceği gibi aşağıdan yukarı (Bottom-Up) da olabilir. Bir terör örgütünün organize şekilde eleman kazanmasıyla yeni üye araması yukarıdan aşağı radikalleşme iken bireylerin veya küçük grupların kendiliğinden radikal inançlar geliştirmesi ve/veya kendi inisiyatifiyle terör eylemi gerçekleştirmesi aşağıdan yukarı radikalleşme olarak tanımlanır. (Erdem:83-84) HTŞ'ye katılım bağlamında ilk şekilde eleman kazandığı ifade edilebilir. İlk türde sosyal medya, medya araçlarıyla dinsel manipülasyonu birleştiren DMT örgütleri propaganda vasıtasıyla sempatic ve yeni üye kazanmaktadır. İkinci türde radikalleşmeye ise Avrupa'da gerçekleşen yalnız kurt eylemleri örnek verilebilir.

Literatürde DMT ile anılan diğer önemli kavramlar Fundamentalizm ve Fanatizmdir. Fundamentalizm (köktendincilik) çoğunlukla dini esaslı temel metinlere geri dönme talebiyle ortaya çıkan ve bu metinlerde yazan kurallara katı şekilde bağlı olan farklı dini akımlara, görüşlere karşı toleranssızlığı, modernizm, sekülerizm ve Batı değerleri (Laiklik, demokrasi vb.) karşısı aşırı bir zihniyeti tanımlamaktadır. Fundamentalizm kavramı Amerikan Protestanlığını tanımlamak için kullanılmış Hristiyanlık orijinli bir kavram olup 2000'lerin başında Taliban ve 9/11 sonrası el-Kaide'nin etkisiyle 'Radikal İslam'ı' tanımlayan bir kavrama dönüşmüştür. Semavi veya semavi olmayan herhangi bir dinin inanç sisteminde orijinal veya temel kurallara tam ve sorgulanamaz bir inançla bağlanmayı esas alan Fundamentalist zihniyet bu bağlılığı şiddete varan militanlıkla gösterir. (Ercins, 2009:654-656) Fanatizm ise bir felsefi, siyasal, ideolojik görüşe, bilimsel iddiaya veya dini dogmaya karşı sorgusuz, eleştirisiz tam teslimiyeti içeren, bunu şiddete bile başvuracak ölçüde savunuculuğunu yapan ve tartışmaya açmadan, bütün eleştirilerin dışında tutularak savunulmasını içermektedir. Fanatizm kavramının bu yönü dini boyutuyla Fundamentalizme karşılık gelmektedir. (Beyazyüz, Alkan ve Göka, 2007:362) Burada çoğunlukla birbiri yerine aynı anlamda kullanılan Radikalleşme kavramının Fundamentalizm kavramından daha genel ve geniş bir alana tekabül ettiği göz ardı edilmemelidir. Batı literatüründe siyasal köktencilik çoğunlukla Radikalizm kavramıyla karşılanırken dini köktencilik için Fundamentalizm kullanımı tercih edilmektedir. (Ateş, 2009:66) Fundamentalizm, Entegrizm kavramıyla da doğrudan ilişkilidir. Roger Garaudy'ye göre Entegrizm bir dini veya siyasi inancın tarihin bir önceki döneminde sahip olduğu kültür yapısı veya kurumlarıyla benimseme ve eşdeğer görme anlayışıdır. Entegrizm kavramının ana özellikleri şu şekilde sıralanabilir. Bunlar uyum sağlamayı reddetme, her türlü gelişmeye ve evrime karşı kemikleşme, geçmişe dönüş, muhafazakarlık, dogmacılık eksenli sertleşme, uzlaşmayı kabul etmeme ve kavgacılıktır. (Garaudy, 1993:9-13) Mensup olunan grubun üstünlüğüne inanma olarak tanımlanabilecek Etnosantrizm (Ethnocentrisizm) kavramı da DMT örgütlerinin üyeleri açısından önem taşımaktadır. İslam dinini istismar eden HTŞ, El Kaide ve DAESH gibi terör örgütlerinin 'İslam Devleti' kurma amaçlarına paralel olarak İslam ümmeti ya da topluluğunun üstünlüğüne inanması kavramı DMT bağlamına dahil etmektedir. (Aydın ve Türkoğlu, 2011:167)

DMT kavramı ve DMT örgütleriyle ilişkilendirebileceğimiz diğer iki kavram genelde Selefilik kavramı, özelde Cihadi-Selefilik ve Küresel Cihat Doktrinidir. Selefilik kavramı günümüzde hem Sünni İslam içinde bir mezhebi hem de 2000 sonrası dönemde terörle ilişkilendirilen tehlikeli bir zihniyeti, ekolü veya ideolojiyi tanımlamak için kullanılmaktadır. Ancak Selefilik'in ne zaman ortaya çıktığı ve kimlerin Selefi olarak isimlendirileceği konusunda tam bir netlik ve görüş birliği bulunmamaktadır. (Ünal, 2015:56) Selefilik'in Sünni İslam içerisinde bir mezhep olarak gösterilme çabalarına rağmen bu kavram aslında bir mezhep değil bir akımı tanımlayan genel bir kavramsallaştırmadır. (Ünal, 2015:60) Bu anlayışta Kuran ve hadisleri kutsal bilgi kaynağı kabul edip dokunulmazlık seviyesinde yüceltilerek bunlara itirazı, muhalefet etmeyi, eleştirmeyi ve yorumlamayı asla kabul etmeyen bir zihniyeti temsil etmektedir. (Ünal,2015:58) Bu manada günümüz DMT örgütleri bakımından Selefilik kuran ve hadislerin doğrudan ve literal olarak okunmasına savunmakta ve akli, içtihadı ve yorumlamayı reddetmektedir. (İrat, 2015:16-20)

Terör örgütlerinin radikal ideolojilerinin temelinde olan Selefilik zihniyeti dini üç parçalı yapıdan oluştuğunu kabul etmektedir. Bunlar imanın kalp ile onaylanması, dil ile söylenmesi (ben Müslüman'ım demesi) ve ibadetlerin eksiksiz şekilde yerine getirilmesidir. Selefi terör örgütleri davranışlarıyla ve ibadetiyle Müslümanlığını göstermeyen kişinin imanını sorgulayıp dinden çıktığını (irtidat) iddia ederek cihat adı altında şiddeti meşru hale getirmektedir. (T.C. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2016:3-4) Kendi kurallarına tabi olmayanlar kafir (inançsız) olarak damgalanır ve cihat (kelime anlamı çaba, gayret, savaş) görev veya inanç savaşı olarak yüceltilir. (Jager, 2015:245) Burada Cihat kavramı dahil diğer İslami kavramların terör örgütleri kendi amaçlarını meşrulaştırmak için retorik olarak kullandığı vurgulanmalıdır. (Taslaman, 2016:27-31) Günümüzde Selefilik Suudi Arabistan'ın Vahhabi Selefiligi, el-Kaide ve onun çizgisindeki terör örgütlerinin Cihadi Selefiligi ve son olarak DAESH terör örgütüyle yeni bir evreye giren Tekfirci Selefilik (Yeni Selefilik olarak ta adlandırılmaktadır) olarak üçe ayrılmaktadır. Bu üç Selefiligin de fikrinsel temellerini Suudi Selefiligi oluşturmakla birlikte Cihadi Selefilik Suudi Selefiliginin radikalleşmiş halini; Tekfirci Selefilik ise Cihadi Selefiligin daha da radikalleşmiş hali olarak tanımlanabilir. (Erdem:65; İrat, 2015:24) 11 Eylül 2001 terör saldırılarıyla ses getiren el-Kaide terör örgütü ve lideri Usame Bin Ladin şüphesiz ki Cihadi-Selefiligin en önde gelen temsilcisi konumundadır. El Kaide, İbni Tevmiyye, Muhammed Bin Abdulvehhab, Mevdudi, Seyyid Kutub ve Abdullah Azzam'ın fikirlerinden esinlenerek ve onların düşüncelerini referans kullanarak ideolojisini temellendirmiştir. Ayrıca el-Kaide'nin Cihat kavramsallaştırmasında ve Cihat doktrinin oluşmasında Abdullah Azzam'ın rolünün 'Tevbe Suresinin Gölgesinde Cihat Dersleri I-II' adlı kitabına atıfla daha fazla olduğu ifade edilebilir. (Alkan, 2016:88) El Kaide ile küresel niteliğe bürünen Cihat Doktrini yakın ve uzak düşman kavramsallaştırmalarına dayanmaktadır. El Kaide, İslam'ın saldırı altında olduğunu İslam dünyasının Yahudi-Hristiyan ittifakıyla baskı, düşmanlık ve adaletsizlikle boğuştuğuna inanmaktadır. Dolayısıyla İslam ve İslam dünyasına bir 'Haçlı' saldırısı söz konusudur. Bu kapsamda el-Kaide uzak düşman olarak ABD ve genel olarak Batıyı konumlandırmıştır. El Kaide, tüm yeryüzünü kapsayan bir İslam devleti kurulması, İslami olmayan Tağut/Mürted bölge devletlerinin yıkılması ve işgalci Batı devletlerinin İslam topraklarından kovulmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede yakın düşman olarak Batı işbirlikçisi bölge devletleri ve rejimlerin konumlandırıldığı ifade edilebilir. El Kaide hem demokratik rejimleri benimseyen Müslüman ülkelerde tağut rejimler olarak nitelmiş hem de diğer İslam ülkelerini Batılı güçlere bağımlı ve onlarla iş birliği yapan kukla rejimler olarak kabul etmektedir. (Efegil, 2018:67-69)

3. HTŞ'İN KURULUŞU: DAESH'İN SURİYE'DE SACAYAĞI

Heyet Tahrir el-Şam (HTŞ) terör örgütü Irak Şam İslam Devleti'nin (İŞİD/DAESH) Irak ve Suriye'de eş zamanlı genişleme stratejisinin parçası olarak bizzat DAESH'in para, silah ve terörist kaynaklarıyla kurdurulmuştu. DAESH eş zamanlı olarak Suriye'ye genişleme hedefini 2011'de Suriye iç savaşının başlamasıyla hayata geçirilme fırsatı bulsa da kendi mücadelesini marjinalleştireceğinden korktuğu için Suriyelilerden oluşan bir örgütlenme tercih edilmişti. (Cockburn, 2014:50) Çünkü DAESH komutanlarından Albay Hacı Bekir, Suriye'ye DAESH'in bizzat gitmesinin örgüt içinde tartışma yaratacağını ve dağılmaya sebebiyet vereceği düşünmüştür. Bu nedenle Hacı Bekir, DAESH lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'ye Suriye'de açılacak cephede Iraklı olmayan ve Suriyeli bir lider altında olan Suriyelilerden oluşan bir örgütlenme teklif etmiştir. (Çiçek, 2014:30) Ağustos 2011'de Bağdadi'nin onayıyla uygulamaya konan planla DAESH içindeki sekiz Suriyeli teröristle birlikte Musul'da DAESH komutanı olan Ebu Muhammed Culani liderliğinde Suriye'ye göndermiştir. (Weiss ve Hassan, 2016:165) Yani el-Nusra Cephesi (Cebhet'ül el Nusra) Irak İslam Devleti (İİD) döneminde DAESH tarafından kurulmuştur. (Terkan, Vedat ve Yaşar, 2015:43)

El Nusra Cephesi, 'Cebhetu'l-Nusra li ehli's-Şam min Mucahidi's-Şam fi Saha'til-Cihad' (Şam Halkını Korumak İçin Nusret [Yardım] Cephesi) ismiyle 22 Ocak 2012'de resmen kurulduğunu ses kaydıyla ilan etmiş ve amacını "Suriye rejiminin katlettiği sivil halkı korumak, Esad rejimini devirmek ve Şeriata dayalı İslam Devletini kurmak" olarak beyan etmiştir. (Acun, Keskin ve Salaymeh, 2017:23) Ayrıca 12 Aralık 2013'te Culani, Aljazeera kanalına verdiği ilk röportajında tek başına ülkeyi yönetme gücüne erişse dahi el-Nusra Cephesi'nin böyle bir talebinin olmadığını ancak şeriata dayalı bir yönetimi şart koştuklarını belirtmiştir. (Aljazeera Türk, 2013) Bu açıklamalara paralel şekilde el-Nusra Cephesi, 2012-2016 aralığında Suriyeli muhalif gruplarla birlikte Esad rejimine karşı iş birliği yaparak Suriye devrimine daha fazla entegre olmayı hedeflemişti. Bu çerçevede Batılı ve Batı bağlantılı gruplara karşı tehdit ve saldırıda bulunmayarak Esad rejimine odaklanmıştı. (Yaldız, Suriye Gündemi, 2020)

Kasım 2014 tarihli BM raporuna göre örgüt yapısı askeri, siyasi ve dini üç ayrı birimden oluşmaktadır. Hiyerarşik olarak tüm birimler Ebu Muhammed Culani'nin altındadır. Zayıf olunan bölgelerde hücre tipi yapılanmalar tercih edilirken güçlü olunan bölgelerde ise tugay-alay gibi yarı konvansiyonel askeri birimlere sahip olan HTŞ'nin askeri biriminin başında Hamoud Kanah bulunmaktadır. Siyasi birimin başında Taysir el-Katip bulunmaktadır. "Genel İşler Dairesi" kamu hizmetlerini yönetmektedir. Eğitimden Namdi Halil Saleh, yargıdan Salim İbrahim el-Hatani, lojistik destekten Anas Hasan Kitap ve Ebu Hamza sorumludur. (U.N Report, 2014:9-10)

3.1. Lider Pragmatizmine Dayalı Kimlik Değiştirme Siyaseti: DAEŞ'e Karşı El Kaide'yi Kullanma Stratejisi

El Nusra Cephesi kurulduğundan günümüze kadar örgüt kimliğini tanımlama ve ideolojisini inşa etme konusunda çeşitli dönüşümler geçirmiştir. Bu dönüşümlerde yoğun şekilde örgüt içi tartışmalar da etkili olmuştur. Bununla birlikte daha önce ilan edilen hedef ve talepler ilerleyen dönemlerde sahada ki realiteye bağlı konjonktürel sapmalar da gözlemlenmektedir. Bu dönüşüm sürecinde sabit kalan tek şey el-Nusra Cephesi'nin ideolojik ve retorik olarak yaşadığı ikilemdir. Bu ikilemin ilk boyutunu kısa vadede Suriye halkı ve ılımlı gruplar tarafından kabul görme isteği oluşturmaktadır. İkinci boyut ise örgüt kimliğini el-Kaide bağlantılı bir terör örgütünden uluslararası sistem tarafından meşru görülen bir aktöre dönüşme arzusudur. Örgüt yaşadığı ikilemin iki boyutu arasında gidip gelmiştir. Örgütün kimlik değiştirme siyaseti izlemesinde ve dönüşümünde ise iki unsur belirleyici olmuştur. Bunlardan ilki Ebu Muhammed Culani liderliğindeki yönetim kadrosunun pragmatizme dayanan kararlarıdır. İkincisi DAEŞ gibi savaşan diğer aktörlerin örgüte yönelik davranışları ve sahadaki mevcut durumda yaşanan değişimlerdir. (Yaldız, Suriye Gündemi, 2020)

El Nusra Cephesi'nin Suriye'de güçlenmesi, prestijinin artması ve buna bağlı olarak taraftarlarının artması DAEŞ'i ciddi şekilde rahatsız etmiştir. El Nusra'nın Suriye'de görünürlüğünün arttığı aynı dönemde DAEŞ Irak'ta sözde Hilafet ilanı ve 'devletleşme' deneyimi ile 'Küresel Cihat' için yeni çekim merkezi haline gelmişti. DAEŞ bu nedenle el-Nusra'ya tasfiye süreci başlatmıştır. Bu tasfiye girişimi DAEŞ ile el-Kaide merkezi arasındaki bağların Suriye'de hakimiyet kurmak için kopmasıyla sonuçlanmıştır. 'Küresel Cihat' için başat aktör olma yarışına giren DAEŞ ile el-Kaide arasında el-Nusra Cephesi yeni bir rekabet öznesi haline gelmiştir. (Zelin, The Washington Institute, 2013) El Nusra açısından ilk meydan okuma ve el-Kaide DAEŞ ayrılığı Ebu Bekir el-Bağdadi'nin 8 Nisan 2013'te ki açıklamasıyla başlamıştır. Bağdadi, Suriye'de el-Nusra Cephesinin DAEŞ tarafından kurulduğunu, finanse edildiğini, yerli ve yabancı muharip kaynaklarla desteklediklerini, güvenlik gerekçesiyle DAEŞ'in bunu ilan etmediğini ifade etmiştir. Ayrıca Irak İslam Devleti, Nusra Cephesi ile birleşerek örgütün yeni isminin Irak Şam İslam Devleti (DAEŞ) olduğunu açıklamıştır. (Weiss ve Hassan, 2016:173-174) El Nusra Cephesi lideri Culani, 10 Nisan 2013'te Suriye'ye Bağdadi tarafından el-Nusra Cephesi'nin kurulması için para ve silah yardımıyla birlikte yedi kişilik çekirdek kadroyla gönderildiğini kabul etmiştir. Ancak Culani, el-Nusra Cephesi'nin İİD'ye bağlılığının el-Kaide'ye biatının bir göstergesi olduğunu beyan etmiş ve birleşmeyi reddetmiştir. (Acun, Keskin ve Salaymeh:24)

Bağdadi'nin birleşme ilanı ile El Nusra Cephesi'ni ele geçirme teşebbüsü El Nusra'nın kendi denetiminden çıkmasını ve Suriye'de tek başına marka haline gelmesini engellemeye yöneliktir. (Demirağ, 2015:188) El Nusra ile DAEŞ bakımından ortaya çıkan belirsizlik 9 Haziran'a kadar devam etmiştir. El Cezire televizyonu 9 Haziran 2013'te el-Kaide lideri Eymen Zevahiri'ye ait ses kaydını yayınlamıştır. Zevahiri, birleşmenin kendilerine danışılmadan, haber bile verilmeden ilan edildiğini ve hata olduğunu belirterek Bağdadi'nin birleşme kararını kabul etmediğini açıklamıştır. Aynı ses kaydında Irak İslam Devleti tarafından ilan edilmiş DAEŞ oluşumunu lağvettiğini de söylemiştir. Ayrıca Zevahiri, İİD'nin hakimiyet sınırının Irak, el-Nusra Cephesi'nin hakimiyet sınırının Suriye olarak belirlendiğini söylemiştir. Bunun yanında el-Kaide merkeziyle istişare etmeksizin ve bildirmeksizin Culani'nin el-Kaide'yle bağlantısını ilan etmesi eleştirilmiştir. Bu çerçevede el-Kaide'nin el-Nusra'nın 'Gizli Biat' kuralına aykırı davranmasından rahatsız olduğu da söylenebilir. Bu açıklamayla Zevahiri, Nusra Cephesi'ni El Kaide'nin Suriye'deki bağımsız kolu olduğunu teyit etmiştir. Bağdadi ve Culani'nin bu tarihten sonra bir yıl süresince emir olarak kalacağı ancak bir yıl sonrasında her iki örgütün emirini el-Kaide merkezince belirleneceği ifade edilmiştir. Her iki taraf da diğer tarafa karşı sözlü ve fiili saldırılarda bulunmaması istenmiştir. Zevahiri, iki örgütü uzlaştırmak için Ebu Musab es-Suri'yi atamıştır. (Dursunoğlu, Yakın Doğu Haber, 2013; Demirağ, 2015:189)

Bu açıklama DAESH'i durdurmamış el-Nusra'ya fiziksel ve ideolojik saldırılarına devam etmiştir. Culani, DAESH saldırıları karşısında el-Kaide angajmanına sığınmıştır. Culani, DAESH'i el-Kaide merkezine şikâyet etmiştir. El Kaide lideri Zevahiri, 11 Ekim 2013'te yayınladığı ses kaydında el-Nusra ile DAESH arasındaki anlaşmazlığın sona erdirilmesi ve 'İslam Halifeliğinin' kurulması amacıyla Esad rejimine karşı mücadelede birlikte hareket edilmesi mesajını vermiştir. Zevahiri iki örgütün karşılıklı olarak fiziksel ve sözlü saldırılarının durdurulmasını da emretmiştir. (The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, 2013) Zevahiri birleşmenin karşısında olduğunu, iki örgüt arasında elçi tayin ettiğini ve IŞİD'in yetki alanının Irak ve el-Nusra Cephesi'nin ise Suriye olarak belirlediğini açıklamıştır. (Gürler ve Özdemir:137) Haziran 2013'te Bağdadi sesli bir mesaj yayınlarak Zevahiri'nin emrine uymayacağını ve birleşmenin gerçekleşeceğini ifade etmiştir. (Doğan, 2015:42)

El Nusra Cephesi'nin karşılaştığı ikinci kriz 4 Ocak 2014'te DAESH'in Suriyeli muhaliflere saldırmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. (Bilgen, Aljazeera Turk, 2014) El Nusra Cephesi, "Şam halkını korumak" misyonu ile DAESH'le yeniden karşı karşıya gelmek arasında kalmıştır. Uzun süre tarafsız kalmaya çalışsa da el-Nusra Cephesi, Ocak-Ağustos 2014 aralığında DAESH'le savaşmaya başlamıştır. Eylül 2014'te ABD tarafından DAESH'le birlikte hedef alınan örgüt, 2015'te Rusya'nın Suriye'ye müdahalesiyle birlikte Suriyeli muhaliflerle paralel şekilde güç kaybetmiştir. (Bianet, 2016) DAESH el-Nusra Cephesi savaşı el-Kaide'nin DAESH'le ilişkisini kesmesini kaçınılmaz hale getirmiştir.

Zevahiri, 2 Şubat 2014'te DAESH ile el-Kaide'nin ilişkisi olmadığını, DAESH'i feshettiğini ve eylemlerinden el-Kaide'nin sorumlu tutulamayacağını açıklamıştır. El-Kaide'nin resmi temsilcisinin Suriye'deki el-Nusra Cephesi olduğunu ilan etmiştir. (BBC Türkçe, 2014; Weiss ve Hassan, 2016:187) Zevahiri, Mayıs 2014'te 'Şam'da ki mücahitlerin akan kanının durmasına şahitlik' başlıklı mesajıyla iki örgütü tekrar uzlaştırmaya çalışmış ancak bu konuda başarısız olmuştur. El Kaide ile DAESH arasında ki küresel ölçekte gerçekleşen rekabette ve Suriye özelinde el-Nusra Cephesi üzerinde ki anlaşmazlıkta kilit isim olan DAESH sözcüsü Ebu Muhammed Adnani, Mayıs 2014'te 'Özür Dileriz Ey El Kaide Emiri' başlıklı bir ses kaydı yayınlamıştır. Bu ses kaydında Adnani, DAESH ile el-Kaide arasında hiçbir zaman biat ilişkisinin bulunmadığını gerekçeleriyle açıklamış ve el-Kaide'nin DAESH'e emretme yetkisinin olmadığını vurgulamıştır. (Rumman, Aljazeera Turk, 2014) Tarafsız mahkeme kurulması talebini reddeden Adnani, El Kaide'yi kafir ilan etmiştir. (Çiçek, Timetürk, 2014) Nisan 2013'ten başlayan anlaşmazlık Ocak-Ağustos 2014 aralığında yerini DAESH el-Nusra Cephesi savaşına bırakmıştır. Bu dönemde DAESH, el-Nusra Cephesi'ne ait bölgeleri ele geçirerek sahip olduğu silah ve para kaynaklarına el koymuştur. Bu dönemde el-Kaide çatışmalar için 'fitne' kavramını kullansa da açık şekilde el-Nusra Cephesi'ni desteklemiştir. Şubat 2014'te Zevahiri, uzlaşma zemini bulamadığı DAESH'le olan tüm organizasyonel bağlarını koparmıştır. (Lister, 2016:14) Zevahiri'nin el-Nusra ile DAESH arasında elçi olarak atadığı Halid Suri'nin DAESH tarafından 23 Şubat 2014'te öldürülmesi bağların koparılmasında belirleyici olmuştur. DAESH el-Nusra savaşının şiddet düzeyini de tırmandırmıştır. (Doğan ve Erdeğer, Anadolu Ajansı, 12 Haziran 2014) El Kaide merkezi ile DAESH arasında 'küresel Cihat' liderliği için üstünlük mücadelesi bölgesel düzeyde Suriye aktör düzeyinde ise el-Nusra Cephesi üzerinden yaşanmıştır. (Lister:14-15)

DAESH ile el-Nusra Cephesi arasındaki silahlı çatışma 2015 yılında da devam etmiştir. DAESH, el-Nusra Cephesi komutanlarını hain ilan edip onlara suikastler düzenlemiştir. Yakaladığı üst düzey komutanların başını keserek infaz etme görüntülerini de yayınlamıştır. (Cnn Türk, 22 Haziran 2015) DAESH'in Nusra Cephesine yönelik tasfiye girişimini engellemek için Culani, el-Kaide merkezine bağlılığını açıklamak zorunda kalmış ve gizli biat ilkesini ihlal etmiştir. DAESH'in Irak ve Suriye'de artan seviyede gücüne karşılık el-Kaide şemsiyesinin koruması altına girmek isteyen el-Nusra Cephesi, kısa vadede acil DAESH tehdidini savuştursa da uzun vadede el-Kaide bağlantısını kabul etmesiyle büyük risk altına girmiştir. El Nusra'nın el-Kaide bağlantısı nedeniyle girdiği risklerin başında ABD ve Rusya'nın el-Nusra'yı hava saldırılarıyla hedef almak konusunda anlaşması sayılabilir. Uluslararası müdahale endişesi ve artan düzeyde hava saldırıları el-Nusra'nın açık şekilde üstlendiği el-Kaide bağımlı sorgulamasına sebep olmuştur. (Bianet, 29 Temmuz 2016)

3.2. El Kiade-HTŞ Gerilimi: El Kaide'ye Karşı Suriyelileşme Stratejisini Kullanmak

28 Temmuz 2016'da el-Cezire'de yayınlanan açıklamasında Culani, ilk kez kameralara yüzünü göstererek el-Kaide'nin Suriye kolu el-Nusra Cephesi'ni feshettiğini ve Şam'ın Fethi Cephesi'nin (ŞFC) kurulduğunu ilan etmiştir. Culani, "Nusra Cephesi adı altındaki tüm faaliyetlerimize son veriyoruz ve Şam Fetih Cephesi adı altında faaliyet yürütecek yeni bir grubun kuruluşunu ilan ediyoruz. Bu yeni örgütün hiçbir dış varlıkla

bağı yoktur.” Demiştir. (Bianet, 29 Temmuz 2016) Zevahiri'nin temsilcisi el-Mısri'nin bir konuşma kaydı, el-Nusra'nın basın açıklamasından saatler önce el-Nusra'nın resmi yayın organı Menaret'ul Beyda kanalından yayınlanmıştı. Bu açıklamada Zevahiri'nin yardımcısı, “Şam cihadı için gerekli adımların atılması” için Nusra liderliğine izin verdiklerini duyurmuştu. Hem Culani tarafından gerçekleştirilen basın açıklaması hem de Zevahiri'nin yardımcısının yaptığı açıklamalar Nusra Cephesi'nin feshedilmesinde birlikte karar verildiği sonucu çıkmaktadır. (Suriye Gündemi, 29 Temmuz 2016)

El Nusra'nın kendini feshederek El Kaide bağı koparması ve ŞFC olarak dönüşüm geçirmesi izlediği kimlik değiştirme siyasetinin bir parçasıydı. İzlediği bu politika başta Suriye olmak üzere dünya genelinde Cihatçı-Selefi terör örgütlerini ve gruplarını etkileyebilecek bir potansiyeldeydi. Suriye iç savaşı özelinde önemli bir aktör olan El Nusra'nın, ŞFC dönüşümünün iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki Nusra'nın El Kaide bağlantısını gerekçe göstererek ABD ve Rusya tarafından hedef alınmasının önüne geçilmek istenmesidir. İkinci neden ise ılımlı muhaliflerin El Kaide bağlantısı nedeniyle El Nusra Cephesiyle birleşmeyi reddetmesidir. ŞFC ile muhaliflerin bu argümanı ortadan kaldırılıp El Nusra ile birleşmeleri ve oluşumun yerelleşmesi hedeflenmiştir. Ancak burada vurgulanması gereken ABD'nin ve Rusya'nın örgütü hedef almasında herhangi bir değişikliğe yol açmadığıdır. Ayrıca bu hamleyle örgütün yeni bir propagandayı başlattığı da karşıt görüş olarak iddia edilmektedir. Bu iddiaya göre örgüt, ABD ve Rusya'nın ŞFC'yi hedef alacağını zaten bilmekteydi. Böyle bir durumda sempatanlarına hedef alınmasının asıl nedeninin El Kaide bağlantısı olmadığını iddia edebilecekti. Bu kapsamda ABD-Rusya'nın aslında El Kaide bağlantılı örgütlerle değil 'İslam'a karşı savaştığı' propaganda tezi güçlendirilmiş olacaktı. (Suriye Gündemi, 29 Temmuz 2016)

ŞFC dönüşümü ve El Kaide ile El Nusra Cephesi'nin bağlarını koparması kolay olmamış uzun bir süre El Kaide'yle müzakere edilmiştir. El Kaide, bağların kopabilmesi için 'Levant bölgesinde genel bir mücahit birliği' veya 'İslam hükümeti' kurulması koşulu aramaktaydı. ŞFC kurulduktan sonra örgütün El Kaide ile yeniden birleşme görüşmelerinde ve girişimlerinde bulunduğu ancak Eymen Zevahiri'nin 2016'da Saif El Adel'le gönderdiği bir mektupla ŞFC oluşumu El Kaide'ye bağlılık ihlali olarak gördüğü için reddettiği bilinmektedir. Culani, Zevahiri'ye ŞFC'nin yeni bir isim altında El Kaide bağı gizli tutulan yeni bir markalaşma girişimi olduğuna dair mektup yazmıştır. Ancak Zevahiri, Culani'ye gönderdiği mesajla gizli müttefiklik fikrini ve yeni markalaşma girişimini reddetmiştir. Zevahiri'nin reddetme gerekçesi büyük ölçüde daha önce kendisine bağlı ve biat etmiş olan sorunlu uzantısı DAES'le yaşadığı kötü deneyimdi. (Aymen Jawad al-Tamimi:11-12) DAES'den ve hava saldırılarından aldığı ağır yenilgilerin yanında El Nusra'nın muhaliflerle birlikte İdlib'te sıkışması örgütü diğer muhalif gruplardan askeri destek sağlama politikasına itmiştir. Bu kapsamda muhaliflere tek çatı altında birleşme teklifleri sunan örgütün teklifleri kabul görmemiştir. Bu politikanın başarısız olmasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir. İlk olarak sahadaki grupların asıl hedef olan Esad rejimini devirmek yerine kendi aralarında yerel güç mücadelesine girmesi ve toprak kazanmaya çalışmasıdır. İkincisi sahadaki grupların sahip olduğu dış bağlantıların grupların ideolojilerine ve dış bağlantıların çıkarlarına aykırı bulunmasıdır. Üçüncü olarak ŞFC ile kimlik değiştirme siyaseti izlese de El Nusra'nın El Kaide bağlantılı terör örgütü olduğu gerçeği nedeniyle iş birliği ılımlı muhaliflerce kabul görmemiştir. (Acun, Keskin ve Salaymeh, 2017:28) Bu nedenle ŞFC kendisine benzer çizgideki gruplarla iş birliği yapmak zorunda kalmıştır. Bu kapsamda Astana sürecine katılmayan ve bu sürece karşı olan gruplarla çatı oluşum arayışına girmiştir. Astana sürecine paralel dönemde ŞFC, 28 Ocak 2017'de çatı örgütlenme olarak niteleyebileceğimiz Heyet-i Tahrir'uş Şam'ı (Şam'ın Özgürleştirilmesi Heyeti/HTŞ) kurmuştur. HTŞ'nin lideri Ahrar'uş Şam lideri Ebu Cabir olurken askeri lideri Culani olarak duyurulmuştur. ŞFT ve HTŞ döneminde örgüt, Astana sürecine katılan grupları Suriye devrimine ihanetle suçlamış ve Astana sürecini kendilerine karşı yapılmış ihanet olarak tanımlamıştır. Nisan 2017'de ŞFC'nin yayımladığı bildiri Astana süreci ve buna katılan grupların ağır bir dille eleştirilmesi bu durumu kanıtlamaktadır. Söz konusu süreç 'ihanet ve komplo' olarak nitelendirilmiştir. ŞFC, Nurettin Zengi, Ceyş'üs Sünne ve Ahrar'uş Şam' dan ayrılanlar gibi HTŞ'nin kurucu gruplarının da Astana sürecine karşı olduğu bilinmesinden dolayı bazı analistler tarafından yeni oluşum 'Astana'yı Reddedenlerin Bloku' olarak ta tanımlanmıştır. (Acun ve Salaymeh, Seta, 10 Ekim 2017)

HTŞ çatı örgütlenmesi içerisinde Nureddin Zengi Hareketi, Şam'ın Fethi Cephesi, Liva El Hak, Ceyş El Sünne ve Enseruddin ana gruplardır. Ketibe Usud El Rahman, Aşiret El Saib El Abya, Ahmet Asaf, Mücahidi Eşide ve Ketibe Taliban katılan bağımsız gruplardır. Ahrar El Şam grubundan ayrılıp HTŞ'ye katılan bazı gruplarda bulunmaktadır. Bunlar Kavafil Şuheda, Ketibe Sukur El İzze, Saraya El Aksa ve Liva El Temkin grubunun bir kısmıdır. (Suriye Gündemi, 30 Ocak 2017)

Temmuz-Eylül 2017’de İdlib, Cihatçı terör örgütleri arasında savaşa sahne olmuştur. HTŞ’nin el-Nursa birleşeni Temmuz 2017’de Ahrar’uş Şam’a yönelik tasfiye süreci başlatmıştır. Bu kapsamda HTŞ Ahrar’uş Şam’a ait bölgeleri, silah ve mühimmat depolarını ele geçirmiştir. HTŞ’nin ana omurgasını oluşturan Nureddin Zengi Tugayı bu duruma tepki göstermiş ve bir açıklama yaparak HTŞ’’den ayrılmış Ahrar’uş Şam’a geçmiştir. Ancak bundan kısa bir süre sonra Nureddin Zengi’nin askeri kanadının bu kararı tanımadığı yönünde yaptığı açıklama nedeniyle örgüt içinde parçalanma olduğu ifade edilebilir. Serhat Erkmen, HTŞ’nin saldırma nedenini Ahrar’uş Şam ile SMO’nun birleşerek kendisini yok edeceği inancıyla ön alma çabası olarak değerlendirmiştir. (Hacaoğlu, Amerikanın Sesi, 2017)

28 Kasım 2017’de El Kaide lideri Eymen Zevahiri bir ses kaydı yayınlamıştır. Bu ses kaydıyla HTŞ-El Kaide anlaşmazlığı gün yüzüne çıkmıştır. HTŞ’nin El Kaide’ye bağlı kişi ve gruplara karşı adeta savaş açtığını ifade eden Zevahiri, olayların bir kafa karışıklığı oluşturduğunu söylemiştir. El Kaide ile bağlarını koparmasına karşın HTŞ’nin umut ettiği birleşmeyi gerçekleştiremediğini söyleyen Zevahiri, muhaliflerin kendi aralarındaki çatışmalar nedeniyle gücünün azaldığına da vurgulamıştır. Suriyeli muhaliflerin dağınıklığı ve kendi aralarındaki çatışmaları eleştiren Zevahiri, “Şam’daki ehli sünnet projesi Şam ehli arasındaki savaş projesine dönüştü.” demiştir. Şam’daki savaşın bir savunma cihadı olduğunu söyleyen Zevahiri, Suriyeli muhaliflerin ‘boş tartışmalarla’ meşgul olduğunu ve beklenen birleşmeyi gerçekleştiremediğini belirtmiştir. (Timetürk, 2017b) HTŞ’nin biat’ı oyun haline getirdiğini vurgulayan Zevahiri, örgütün El Kaide’ye olan bağlılığını tek taraflı olarak şeriata uygun olmayan bir şekilde bozduğunu iddia etmiştir. Suriye’de muhaliflerin birleşmesi ve ‘İslami bir hükümetin’ kurulması durumunda Nusra Cephesi’nin El Kaide ile bağlarını koparabileceğini geçmişte söylediklerini doğrulayan Zevahiri, ancak bu şartların gerçekleşmediğini belirtmiş ve bu çerçevede HTŞ’ye iki seçenek sunmuştur. Zevahiri, “Ya Suriye’deki mücahitlerle birleşirsiniz ya da cemaatinize (El Kaide kastedilmektedir) geri dönersiniz.” demiştir. (Timetürk, 2017a)

28 Kasım 2017’de Zevahiri’nin yayımlanan ses kaydına cevap niteliğinde HTŞ yöneticilerinden Ebu Abdullah Eş Şami ‘Dr. Eymen’in açıklaması üzerine yorumlar’ başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Şami, Nusra Cephesi’nin ŞFC’ye dönüşme amacının ABD baskıları nedeniyle değil Suriyeli muhaliflerle birleşmek için olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu adımın bombardımanı durdurmayacağını ve terör listesine alınacakların bildiklerini söylemiştir. Bunun yanında Şami, El Kaide ile ŞFC arasında birkaç yıl süreyle bağın tamamen koptuğunu, arada yalnızca elçi olduğunu ve bölgesel bir yapılanma olmadıklarını da vurgulamıştır. (Mepa News, 2017)

Ahrar’uş Şam ve Nureddin Zengi Hareketi, HTŞ saldırılarına karşı birleşmesi sonucu 2018’de Tahrir Suriye Cephesi (Jabhat Tahrir Syria/TSC) adlı savunma paktı niteliğinde yeni bir yapılanma kurmuştur. El Nusra Cephesi’nin saldırgan tutumuyla diğer gruplar üzerinde hegemonya kurma arzusuna bağlı tasfiye süreçleri birleşince el-Nusra Cephesi haricindeki tüm gruplar HTŞ’den ayrılmıştır. Ayrıca bazı grupların ayrılma gerekçesi ise El Kaide-HTŞ gerilimi sonrasında el-Kaide ile bağların koparılmasıydı. (Suriye Gündemi, 2018a) Taraflar arasında Şeyh Muheysini, Şeyh Ulyani, Şeyh Abdurrezzak Mehdi ve Şeyh Muhammed Sadek’in arabuluculuk girişimleri de başarısız olmuştur. (Yeni Akit, 2018) HTŞ’nin dağılmasının bir diğer nedeni de 2017’nin sonlarına doğru el-Kaide lideri Zevahiri’nin el-Nusra’nın el-Kaide ile ilişkisini kesmesini hiçbir zaman onaylamadığı açıklaması olduğu büyük ölçüde söylenebilir. HTŞ’nin el-Kaide ile yaşadığı çatışmadan rahatsız olan bazı üst düzey yöneticiler ve diğer muharip unsurlar HTŞ’den ayrılarak Şubat 2018’de el-Kaide çizgisindeki Hurras Ed Din (HD) adlı yeni bir örgüt kurmuştur. Muhafazakâr el-Kaideciler HTŞ’yi ‘gücünü artırmak için dış güçleri mutlu etmek isteyen ve bunun adına temel cihat prensiplerini satan bir örgüt’ olarak görmektedir. HTŞ karşıtı Ürdün merkezli ideolog Ebu Muhammed el-Makdisi ve eski el-Nusra imamı Sami el-Uraydi, HTŞ’yi düzenli olarak eleştirmiştir. (Al Lami, BBC Türkçe, 2018)

HTŞ ile Esad rejimini devirmek ve ‘İslam devleti’ kurma amacına retorik olarak bağlı kalsa da sahada var olan gerçeklerin örgütün hedeflerini pragmatik şekilde dönüştürdüğü ifade edilebilir. Muhaliflere paralel şekilde HTŞ’nin da DAESH ve Esad rejimi saldırıları nedeniyle İdlib’e sıkışması bu durumun ana sebebidir. Bu kapsamda kuruluş bildirisinde var olan Suriye genelinde ‘İslam Devleti’ kurma hedefi muhaliflerin bulunduğu ve HTŞ’nin egemen olduğu herhangi bir bölgede ‘emirlik’ kurma hedefine dönüşmüştür. (Acun, Keskin ve Salaymeh:40) Culani’nin yayınladığı ses kaydıyla muhaliflerin son kalesi olarak nitelenen İdlib ve çevresinde Temmuz 2014’te ‘İslam emirliği’ ilan etmesi bu durumu kanıtlamaktadır. (Sivri, Yakın Doğu Haber, 2014) HTŞ, aynı zamanda Suriye devriminin bugüne kadar elde ettiği kazanımları ve Sünnileri koruduğunu da iddia etmektedir. HTŞ-El Kaide gerilimi ve bağların kopması örgütü, El Kaide’nin küresel

savaş hedefinden ayırmakta ve yerel hedefleri olan Suriyeli bir terör örgütü haline getirmektedir. (Heller, 2017:145)

Türkiye ile Rusya arasında imzalanan 2018 Soçi Mutabakatı ve 5 Mart 2020 Moskova anlaşmasında ana düğüm noktası İdlib'te HTŞ olmuştur. Türkiye, Rusya'nın askeri müdahalesi nedeniyle İdlib'ten gelecek kitlesel göçü engellemeyi Rusya ise HTŞ'yi ve diğer muhalifleri ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Yapılan anlaşmalar ise İdlib sorununu çözmekten uzak ve sorunu dondurmaya yönelik olmuştur. Ayrıca HTŞ'nin bu anlaşmalara olumsuz bakış açısı anlaşmaları sabote etme eğilimiyle birleşince anlaşmaların uygulanabilirliğini sınırlamıştır. HTŞ, İdlib'de Soçi Mutabakatına karşı olduğunu açıklamış hatta sivil protesto eylemleri üzerinden M-4 otoyolu üzerindeki Türk-Rus ortak devriyesine karşı engellemelere de başvurmuştur. BM tarafından terör örgütü olarak tanınması Rusya'nın eline terörle mücadele bağlamında askeri müdahale kozunu vermiştir. (Ergin, Hürriyet, 2020) HTŞ, 5 Mart Moskova anlaşmasını uymayacaklarını açıkça beyan etmiştir. (Ersöz, Milliyet, 2020)

Benzer çerçevede Moskova anlaşmasının uygulanabilirliği HTŞ'nin Türkiye tarafından kontrol altına alınmasına bağlıdır. Bu konuyla ilgili literatürde beş farklı görüş bulunmaktadır. Gerçekçi bir olasılık olmayan ilk görüş HTŞ'nin sivilleri korumak için Mukalla örneğindeki gibi kendini lağvetmesidir. Kutluhan Görücü'ye göre HTŞ bir şekilde ikna edilebilir ve geri çekilmesi sağlanabilir. (Görücü, Suriye Gündemi, 2020) Ancak ikinci görüşe göre tek taraflı tasfiye sürecinin garantisi yoktur ve sahada yaşanan gerçeklere de uymamaktadır. (Özkızılcık, Suriye Gündemi, 2020) Bu çerçevede HTŞ asıl hedef olarak açıkladığı Esad rejimine karşı savaştan ziyade ılımlı muhalefete saldırmış özellikle 2017-2020 arasında kendisiyle benzer çizgideki grupları da tasfiye etme politikası izlemiştir. Asıl amacının İdlib'te tek güç odağı haline gelmek olması kendini tasfiye etme fikriyle çelişmektedir. Üçüncü senaryoya göre HTŞ radikal terör örgütü sıfatını üzerinden atacak ve ılımlı bir çizgide meşru ve yasal bir aktöre dönüşecektir. Ancak Serhat Erkmen'e göre ılımlılaştırma projesi örgütün gerçekte veya görünüşte dönüşmesi değil İdlib'te maddi ve askeri gücünün, sahada kontrol kapasitesinin ve prestijinin zayıflamasının sonucudur. HTŞ, Suriye'de meşru bir aktör olma fırsatını çoktan kaçırmıştır. (Erkmen, Suriye Gündemi, 2020) 2019'un sonlarında başlayan ve 2020 yılında da devam eden çatışmalarda İdlib'e ılımlı muhaliflerle birlikte sıkışan HTŞ'nin büyük güç kaybına uğradığı görülmektedir. Bu güç kaybının başta askeri ve ekonomik olmak üzere pek çok boyutu bulunmaktadır. Aslında sahadaki realite yenilgi nedenlerini açıkça ortaya koymaktadır. Askeri açıdan Türkistan İslam Partisi, İmam Buhari Ketibeleri ve Huras ed-Din gibi HTŞ ile aynı çizgide olan örgütlerin yanında çatışma sırasında Suriye Milli Ordusu (SMO) zorunlu müttefiki haline gelmiştir. (Erkmen, Suriye Gündemi, 2020) HTŞ ile SMO Esad rejiminin saldırılarına karşı birlikte savaşmak için anlaşmıştır. (BBC Türkçe, 31 Aralık 2019) Ayrıca yenilginin yabancı terörist savaşçılar (YTS) boyutu da bulunmaktadır. HTŞ büyük ölçüde Suriyelilerden oluşan bir çatı yapılanma olsa da içerisinde bulunan YTS'lerin durumu belirsizdir. HTŞ içinde yabancıların ve özellikle Türkistan coğrafyasından gelenlerin rolü büyüktür. Ancak örgütün İdlib'te oldukça dar bir alana sıkışması büyük prestij kaybıyla sonuçlanmıştır. Artan askeri yenilgiler nedeniyle YTS'ler açısından çekim merkezi olma özelliğini kaybetmiştir. (Erkmen, Suriye Gündemi, 2020) Özkızılcık'a göre yaklaşık 15 bin üyesi olan HTŞ içindeki YTSlerin sayılarında azalma eğilimindedir. HTŞ'den ayrılan grup ve kişiler Hurras ed-Din gibi örgütlere geçmektedir. HTŞ'nin İdlib'i koruyamaması ve bölge halkının yaşanan kayıplarından HTŞ'yi sorumlu tutması psikolojik üstünlüğünü kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. (Ersöz, Milliyet, 2020)

4. SELEFİ TERÖR ÖRGÜTLERİ ARASINDA ANLAŞMAZLIK VE PARÇALANMADA DOMİNO ETKİSİ VE HTŞ'NİN DÖNÜŞÜMÜNDE SON EVRE

DAEŞ lideri Bağdadi ile El Nusra lideri Culani arasındaki Suriye özelindeki anlaşmazlık sadece bu iki örgütü etkilemekle kalmamış aynı zamanda şiddet yanlısı ve aşırı Selefi ideoloji ve örgütlerinde bölünmesine de yol açmıştır. Bu bölünme ideolojik kutuplaşma, kullanılan yöntemlerde ayrılık ve pratikte terör örgütlerinin parçalanmasıyla yeni fraksiyonların doğmasını ifade etmektedir. Bu yönüyle önce El Kaide-DAEŞ ayrılığı ile başlayan parçalanma süreci El Kaide-HTŞ ayrılığı ve son olarak HTŞ- Hurras ed-Din bölünmesiyle sonuçlanmıştır. 2014-2016 arası dönemde bir tarafta El Kaide liderliğinde Zevahiri ve El Nusra'yı destekleyenler (Cihatçı-Selefiler) öte taraftan ise Bağdadi liderliğinde DAEŞ'i destekleyenler (Tekfirici-Selefiler) olarak iki farklı ekol ortaya çıkmıştır. (Rumman, AlJazeera Türk, 2014) El Kaide-DAEŞ ekollerinde ki ayrılığa paralel olarak DAEŞ tarafından kurulan El Nusra Cephesi'nin 2014'te El Kaide'ye açıkça biat etmesiyle Zerkavi çizgisinde olan DAEŞ ekolu ile El Kaide çizgisinde ki HTŞ (El-Nusra Cephesi) arasında ki anlaşmazlık ayrılığın diğer önemli boyutunu oluşturmaktadır. DAEŞ toprak hakimiyeti altında güç paylaşımını kabul etmemekte, kendi kontrolü ve görüşleri dışında farklılıkları

reddetmektedir. Ayrıca DAESH kendi çıkarına aykırı gördüğü kişileri veya kendine bağlı olmayan ve biat etmemiş Müslümanların tamamını, grupları, kurumları veya devletleri dinden çıkmış (Tekfir Etmek) ilan etmektedir. DAESH'in Tekfir Doktrinine göre Şiiler, milliyetçi, liberal, komünist, seküler tüm siyasi hareketler, demokratik yönetimler, şariat ile yönetilmeyen bütün ülkelerin kurumları dinden çıkmış düşman kategorisindedir. Diğer Selefi terör örgütleri ise tekfir konusuna daha mesafeli yaklaşmaktadır. DAESH'in ideolojik olarak sahip olduğu Tekfir politikası nedeniyle el-Kaide ekolünde olan HTŞ'den ayrıldığı söylenebilir. Bunun yanında DAESH diğer Selefi grupların sempatanları için ideolojik ve fiziki meşruiyetini ortadan kaldırmak için Tekfir mekanizmasını yaygın şekilde kullanmıştır. (Salihi, 2019:404) HTŞ ise pragmatik şekilde çıkarları kiminle ne türde ne zaman ve ne düzeyde ilişki kurması gerekiyorsa o şekilde iş birliği yapma stratejisi izlemiştir. Örneğin 2014'te HTŞ, DAESH'in aksine diğer gruplarla sadece Esad rejimine karşı savaşta değil aynı zamanda kurtarılmış yönetim alanlarında iş birliği yapılabileceği ve birlikte çalışılabileceğini beyan etmekteydi. (Zelin, Haziran 2014:6)

23 Ekim 2014'te Al Jazeera Türk'e verdiği röportajda HTŞ (El Nusra Cephesi) sözcüsü Ebu Firas Suri'nin ifadeleri iki örgüt arasındaki ideolojik ve teolojik farkları bakımından örgütün kendisini konumlandığı çizgiyi açıkça göstermektedir. Suri, DAESH'in harici bir inanca sahip olduğunu El Nusra'nın ise Ehli Sünnet itikadını benimsediğini ifade etmiş ve iki örgüt arasındaki anlaşmazlığın siyasi değil inanç noktasında olduğunu söylemiştir. Harici olarak nitelediği DAESH'in yaptığı eylemlerin benimsenmediğini ve onunla aynı kategoride değerlendirilmek istemediklerinin açıklamıştır. Suri, pek çok Ehli Sünnet alimi ve El Kaide emiri Eymen Zevahiri'nin DAESH'in sapkın bir grup olduğunu net bir biçimde ilan ettiğini vurgulamıştır. (Bilgen, Aljazeera Türk, 2014) Suri yaptığı açıklamada DAESH'e göre Suriye halkı, El Nusra ve çizgisindeki tüm gruplar mürted (dinden çıkmış) kabul ettiğini bu yüzden DAESH için El Nusra ile savaşmanın Esad'la savaşmaktan daha fazla önem taşıdığını belirtmiştir. Suri, Suriye'de Esad rejimine karşı hiçbir ayırım yapmadan tüm gruplarla iş birliği yaptıklarını belirtmiştir. Suri, Türkiye'nin talep ettiği güvenli bölge ve uçuşa yasak bölgeyle ilgili ise Suriyeli sivillerin rejimin katliamlarından koruyacak bir güvenli bölge fikrine karşı olmadıklarını beyan etmiştir. (GazeteVatan, 23 Ekim 2014)

DAESH'ten farklı olarak HTŞ'nin Suriyeli nüfusun içine yerleşme ve uyum sağlamada farklı kampanya ve çabalara sahip olması onu kısa da olsa belli bir dönem El Kaide'nin Suriye topraklarında 'Hilafet' inşasında başarılı bir model yapmıştır. Daha spesifik olarak örgüt uzun vadeli bir 'Cihat' stratejisini dikkatle uygulamıştır. Bu strateji başlangıçta Usame Bin Ladin tarafından geliştirilen ve 2013'te Eymen Zevahiri'nin 'Cihadın Genel Esasları' yazılarına dayanmaktaydı. HTŞ, El Kaide'nin radikal düşüncelerini isyancı gruplarla iş birliği yaparak yaymaya çalışmıştır. HTŞ sivil bileşeni sayesinde Suriye'de ki varlığını Suriyeli nüfus için vazgeçilmez hale getirmek için 'yarı hükümet' gibi davranmıştır. Bu kapsamda HTŞ üyeleri, hasar görmüş alt yapıyı, elektrik hatlarını, su pompalarını onarmış halka kamu hizmeti gibi sunmuştur. Ayrıca aile eğlence günleri gibi sosyal etkinlikler de düzenlemiştir. HTŞ'nin uzun vadeli ve yerleşmiş stratejisi Batılı işgalcilere karşı Suriye'yi savunduğu izlenimi yaratarak Suriyelilerin kalpleri ve akıllarını kazanmaya dayanmaktaydı. (Marzi, Aralık 2017:13) Ancak HTŞ'nin bu projesi özellikle 2019 sonlarından itibaren askeri ve maddi güç kaybına bağlı olarak çökmüştür. Güç ve kontrol kaybı sonucu sivillere baskı ve şiddet sarmalını arttırmıştır. İlerleyen dönemde ise askeri hedef olmamak için Batı'ya karşı görüş ve tutumunu yumuşatmak zorunda kalmıştır.

HTŞ'nin ideolojisi El Kaide'nin Selefi-Cihatçı çizgisinde olmakla birlikte 'uzak-yakın düşman' tanımlamasıyla ilişkili farklı özellikler de taşımaktadır. El Kaide uzak düşman olarak ABD ve genel olarak Batı'yı konumlandırırken, yakın düşman olarak işbirlikçi bölge rejimlerini hedef almaktaydı. Ancak El Kaide'ye göre uzak düşmanla savaş yakın düşmanla olandan daha öncelikliydi. HTŞ ise uzak düşman ABD'yi doğrudan hedef almaktan kaçınmış ve bunun yerine sahada ki iş birliği yaptığı SMO ve PYD gibi grupları hedef almıştır. (Acun, Keskin ve Salaymeh:42) Örgütün resmî açıklamaları bu durumu kanıtlamaktadır. 28 Mayıs 2015'te Culani, Aljazeera'ya verdiği ikinci mülakatında asıl hedeflerinin Esad rejimiyle mücadele etmek ve rejimin devrilmesi olarak ifade etmiştir. Ayrıca El Kaide lideri Zevahiri'nin, kendilerinden, Suriye operasyonlarını tehlikeye sokabilecek yurt dışı saldırılardan kaçınmasını istediğini ve bu kapsamda HTŞ'nin Batı'yı doğrudan hedef almadığını söylemiştir. (BBC Türkçe, 28 Mayıs 2015) Uluslararası Kriz Grubu'nun 20 Şubat 2020'de Culani ile yaptığı söyleşide ise Culani, küresel cihat arzularından vazgeçtiklerini, hedeflerinde Batı ve ABD'nin olmadığını ve sahadaki yeni duruma uyum sağladıklarını vurgulamıştır. Ayrıca Culani, HTŞ'yi El Kaide'den bağımsız hareket eden ulus aşırı gündemi olmayan Suriye odaklı İslamcı gündeme sahip oluşum olarak nitelemiştir. Culani Suriye'de ki DAESH hücreleriyle savaşıklarını ve karmaşık ilişkisi olan Hurras ed-Din'i kontrol altında tuttuğunu da

söylemiştir. (International Crisis Group, 2020) Abdullah Ađar'a göre Şubat 2020 sonrası Culani, HTŞ'nin uluslararası alanda radikal terör örgütü algısını değiştirerek toplumsal tabanı olan siyasi bir yapı olduğuna dair imaj çalışması yapmaktadır. (Erdem, Independent Türkçe, 2020)

HTŞ Şeri Sorumlusu Ebu Abdullah Şami Eylül 2020'de İsviçre gazetesi Le Temps'e verdiği demeçte HTŞ'nin Batı için bir tehdit oluşturmadığını, Esad rejimiyle ve müttefikleriyle savaşı son topluluk olduğunu söyleyerek uluslararası destek istemiştir. Uluslararası destek açıklaması HTŞ'nin kurulduğunda savunduğu Batılı işgalcilere karşı savaşı ve Batı'dan yardım kabul etmeme misyonunun söylem düzeyinde tamamen terk edildiğinin göstermektedir. Ayrıca Şami, HTŞ ile DAEŞ arasında herhangi bir benzerliğin olmadığı ifade etmiştir. Abbas Şerif'e göre HTŞ sürekli iktidar arayışı içindedir ve bu kapsamda HTŞ'nin El Kaide ile bağlantılı bir örgütten veya Selefi düşüncelerle rejime karşı savaşı bir yapıdan Batı'ya düşman olmayan, uluslararası kamuoyunda tanınan ve terörist olarak hedef alınmayan mutedil bir yerel yönetime rol değişikliği arayışı içerisindedir. Halil el-Mikdad ise HTŞ'nin siyasi çözümün bir parçası olmak amacıyla uluslararası alanda destek sağlama çabası içerisinde olduğunu düşünmektedir. (Mepa News, 2020c)

Esad rejimini devirme amacıyla SMO'yla aynı çizgide olan HTŞ, Mart 2016'da SMO'ya bağlı gruplara saldırmış (Aljazeera Turk, 14 Mart 2016) buna karşılık 2019'da SMO ile HTŞ rejim saldırılarına karşı savaşı için anlaşmıştır. (BBC Türkçe, 31 Aralık 2019) Temmuz 2013'te PYD ile anlaşmazlığının tank savaşına dönüşmesi, (Hürriyet, 2 Eylül 2013) uzun süre iş birliği yaptığı DAEŞ'le 2019'da savaşı (Mepa News, 2019) HTŞ açısından sabit ve değişmeyen dost-düşman tanımlamasının olmadığını kanıtlamaktadır. Yakın düşman olarak Esad rejimini, 2016 sonrası ılımlı muhalifleri ve kendisine benzer çizgideki terör örgütlerini konumlandıran HTŞ, uzak düşmanla savaşı değil yakın düşmanla savaşı birincil ve öncelikli görmüştür. Bununla birlikte Batı'dan yardım alarak Esad rejimine karşı savaşı vermeyi uzun süre katı şekilde reddeden örgüt bu görüşüyle El Kaide ve DAEŞ'e yaklaşmıştır. Bu kapsamda örgüt Batı'dan yardım alan ve Batı ile ilişkili olan 13. Tümen gibi bazı SMO (ÖSO) gruplara bu gerekçeyle saldırmıştı. (Acun, Keskin ve Salaymeh:43) Ancak Batı'ya ilişkin katı görüşleri 2020'de İdlib'te yaşadığı güç kaybına paralel şekilde yumuşamıştır. Özellikle bu nedenle HTŞ üzerindeki radikal sıfatını atarak meşru bir çizgiye geçme ya da öyle olduğuna inandırma stratejisi izlemektedir. Ayrıca uzun dönem hedefi olarak, Suriye'de şeriata dayalı 'İslam devleti' kurmayı arzulayan HTŞ, bu amacıyla El Kaide ve DAEŞ ile aynı hedefleri paylaşmasına rağmen (Terkan, Zayıf ve Yaşar, 2015:47) pratiğe dökemeyince ele geçirdiği bölgelerde yerel yönetimler kurma ve kontrol etme çizgisine kaymıştır. Bu kapsamda Ocak 2019'da İdlib'te 'Kurtuluş Hükümetini' ilan etmiştir. (DW Türkçe, 10 Ocak 2019)

HTŞ özellikle faydayı artırma ve zararı engelleme anlamına gelen 'Maslahat' kavramını kendi pragmatik çıkarları için yaygın şekilde kullanmıştır. El Nusra Cephesi kendini feshederek ŞFC'yi ilan ettiğinde Culani, Usame Bin Ladin'in "Ümmetin maslahatı Müslüman devletin maslahatından, Müslüman devletin maslahatı herhangi bir cemaatin maslahatından, bir cemaatin maslahatı ise bir bireyin maslahatından önce gelir." sözlerini kullanarak El Kaide bağı koparmıştı. (Press Medya, 29 Temmuz 2016) DAEŞ'in tasfiye girişimlerinden El Kaide'ye biat ve bağlılık ilanı ile maslahat gören HTŞ, El Kaide bağlantısı nedeniyle uluslararası baskılar artınca ayrılmakta maslahat görmüştür. Ayrıca DAEŞ'in aksine HTŞ, El Kaide olan ilişkisini 2011-Nisan 2013 arası dönemde gizlemiştir. Culani, Nisan 2013'te 'İslam devleti' kurma ve El Kaide bağı açık şekilde ilan etmenin örgüte fayda getirmeyeceğini tam tersine zarar vereceğini maslahat kavramıyla ifade etmiştir. (Acun, Keskin ve Salaymeh:44-45)

HTŞ, El Kaide tarafından özellikle DAEŞ'e karşı uzun süre desteklenmiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde özellikle 2016'dan sonra HTŞ-El Kaide anlaşmazlığı gün yüzüne çıkmış ve o dönemki ismiyle ŞFC, kıdemli El Kaide yanlılarınca eleştirilmeye başlanmıştır. DAEŞ-El Kaide ekolleri arasındaki bölünmeye yeni bir boyut olarak El Kaide-HTŞ ayrılığı eklenmiştir. 2016'da Nusra Cephesi, El Kaide ile olan bağlarının keserek ŞFC'ye dönüşmesi hala kendisini El Kaide'ye bağlı hissedeni rahatsız etmiş ve zamanla örgüt içinde huzursuzluklar artmıştır. Bu kapsamda yüksek rütbeliler de dahil olmak üzere birçok kişi El Kaide ile bağların koparılmasının meşru olmadığını ilan etmiş ve HTŞ'den ayrılmıştır. Bazı analistlere ve ABD'ye göre ise El Kaide yanlılarının HTŞ içinde ki tartışma ve ayrılıkların olağandışı düzeyde kamuoyuna açık şekilde gösterilmesinin nedeni HTŞ'nin uluslararası düzeyde El Kaide'den gerçekten ayrıldığı düşüncesini yayma propagandasının bir parçasıydı. (Nabih, MepaNews, 6 Mart 2018)

Ancak HTŞ'den fiziki ayrışmayla yeni bir terör örgütünün kurulması El Kaide-HTŞ anlaşmazlığının gerçekten yaşandığını göstermektedir. Bu kapsamda HTŞ içindeki El Kaide yanlıları ayrılarak 27 Şubat

2018'de Hurras ed Din'i (Dinin Muhafızları) çatı örgütlenme niteliğinde kurmuştur. Böylece El Kaide-HTŞ ayrılığına HTŞ-Hurras ed-Din ayrılığı eklenmiştir. Hurras ed-Din'e katılan 14 grup ve bir ittifak oluşumu bulunmaktadır. Katılımcı gruplar Ceyşu'l Melahim, Ceyşu'l Badiye, Ceyşu'l Sahil, Seraya Kabul, Seriyeti Guta, Duma, Ebu Ubeyde Bin Cerrah Ketibesi, Ebubekir Sıddık Ketibesi, Bettar Ketibesi, Guraba Seriyesi, Abdurrahman bin Avf Seriyesi, Seraye el Sahil, Ensaru'l Hak, Ebna eş Şeria ve Tevhid Tugayı Aslanları grubudur. 29 Nisan 2018'de Hurras ed Din grubu, eski Cund el Aksa grubu üyelerinin oluşturduğu Ensaru't Tevhid ile birleşerek Hilf Nusretu'l İslam'ı (İslam'ın Zaferi İttifakı) ilan etmiştir. (Suriye Gündemi, 2018b) Ekim 2018'de ise HTŞ Ensar el İslam ve Ensar el Din gruplarıyla birlikte "Harridil Muminin" (İnananları Teşvik Et) isimli bir operasyon odasını kurmuştur. (Mepa News, 2018)

HTŞ-Hurras ed Din arasında İdlib'te alan kontrolü üzerinden çatışmalar yaşanmıştır. 23 Haziran 2020'de Hurras ed Din'in "Fesbutu ve Sebat Edin" operasyon odasının kurması ve HTŞ'den ayrılan bazı grupların katılmasına bir tepki olarak (Mepa News, 2020b) 22 Haziran 2020'de HTŞ örgütü içi dağılmayı engellemek amacıyla herhangi bir savaşçının HTŞ'nin onayı dışında gruptan ayrılmasını, başka bir gruba katılmasını veya başka bir grup kurmasını yasaklamıştır. Karar, HTŞ'nin bölgede gücünü pekiştirme ve otoritesini koruma girişimi olarak yorumlanmıştır. (Mepa News, 2020a) Ayrıca İdlib genelindeki askeri merkezleri HTŞ'nin koordine ve komutası altına almak için 28 Haziran'da İdlib'de 'Fethu'l Mubin' adlı operasyon odası dışındaki yapılara bağlı askeri merkezlerin kapatılması kararı alındığını açıklamıştır. Bu noktada HTŞ'nin Hurras ed Din'e yönelik tasfiye girişimi başlattığı söylenebilir. (Mepa News, 2020b) HTŞ'nin tasfiye etmede kullandığı yöntemler iki aşamalı tasfiye hamlesinden oluşmaktadır. İlk aşamada grupların aktif liderlerini tutuklamak, unsurların komuta kademesi ile iletişimini kesmek ve ikinci aşamada karargahına saldırarak grubu ortadan kaldırmaya dayanmaktadır. Şam Devrimcileri Tugaylarına karşı ilk aşama yeterli olmuş ve grup dağılmıştır. Ancak Hazm Hareketi, Ahraru'ş-Şam ve Nureddin Zengi gibi büyük grupları parçalamada ilk aşama yeterli olmamış ve bu grupları dağıtmak için ikinci aşama kullanılmıştır. Hurras ed-Din'e yönelik tasfiye sürecinde de iki aşama da kullanılmıştır. (Jusoor For Studies, 7 Ekim 2020) Örgütün bazı liderlerini tutuklayan HTŞ örgütün karargahlarını ve mühimmatlarını ele geçirmiştir. Fiziki açıdan örgüt zayıflamış ve eylem kabiliyeti sınırlandırılmıştır. (Hamavi, Orsam, 2020) HTŞ Hurras ed-Din'i kendi kontrolü altında tutmak istemektedir. ABD'nin Hurras ed-Din yöneticilerinden Abdülkerim el-Masri, Faruk el-Suri ve Sami el-Uraydi 2019'da para ödülü koyması (CNN Türk, 12 Eylül 2019) suikastler ve hava saldırılarıyla hedef alması örgütü HTŞ aleyhine zayıflatmıştır.

HTŞ'nin dönüşümünde asıl belirleyici zaman dilimi ise 2020 yılı olmuştur. HTŞ terör örgütü kimliğini üzerinden atmak ve toplumsal tabanı bulunan siyasi bir örgütlenme olduğuna dair imaj çalışmalarında bulunmuştur. HTŞ'nin Batı için bir tehdit yaratmadığı ve küresel cihat isteğinden vazgeçtiğini ilan etmesi ile DAES'le ve Hurras ed-Din'le savaşması uluslararası alanda meşru bir aktöre dönüştüğünü kanıtlama çabasıdır. Ancak söylem düzeyinde görülen ılımlılaşma projesi HTŞ'nin eylem düzeyinde ne kadar uygulayabileceği sahadaki gelişmelere ve ABD, Rusya, Türkiye ve BM gibi dış aktörlerin davranışlarına doğrudan bağlı olacaktır. Bu manada HTŞ'nin geçirmiş olduğu dönüşümün sınırları bulunmaktadır. HTŞ'nin geçirdiği kimlik dönüşümünün yani ılımlılık projesinin pratikte anlam ifade etmesi ise BM daimi üyelerinin özellikle ABD ve Rusya gibi aktörlerin tutumuna bağlı olacaktır. BM terör örgütleri listesinden çıkarılmadığı sürece HTŞ'ye yönelik uluslararası algıda köklü bir değişim olmayacaktır. Son dönemde BM'nin El Kaide ve DAES tehditlerine ilişkin raporlarında da İdlib'de tehdit önceliği olarak HTŞ'den çok Hurras ed-Din ön plana çıkarmaktadır. ABD HTŞ'ye yönelik esnek ve daha ılımlı bir yaklaşım getirmiştir. ABD HTŞ'nin küresel tehdit oluşturup oluşturmadığına odaklanmaktadır. Rusya' İdlib politikası ise HTŞ ile mücadele üzerine kurguladığı için HTŞ'yi terör listesinden çıkarması olası görülmemektedir. (Ergin, Hürriyet, 24 Mart 2020) HTŞ konusundaki Rus resmi makamlarının açıklamaları bu durumu kanıtlamaktadır. HTŞ'nin terör örgütü olmadığına ve Esad rejimiyle savaşan muhalif güç olduğuna dair haberleri terörü meşru kılmaya yönelik bir adım olarak niteleyen Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı Oleg Sıromolotov, İdlib'te silahlı muhaliflerin teröristlerden ayrılması konusunda tüm tarafları memnun eden bir çözümün henüz bulunmadığını söylemiştir. (Sputniknews, 3 Mart 2020)

Suriye'nin geleceği konusunda tarafların farklı projeksiyonları bulunması sorunun çözülmesini engelleyen en büyük faktördür. Türkiye Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunmasını savunurken Rusya bu konuda çelişkili davranmakta ABD ise Suriye'nin parçalanmasını ve Kuzeydoğu Suriye'de SDG kontrolünde Kürt devleti kurmak istemektedir. Bu amaçla ABD SDG'ye 40 bin tır silah, 220 Milyon dolar tahsis etmiştir. (Yeniçeri, Yeniçağ, 25 Şubat 2020) ABD, Fransa ve Rusya'nın çabalarıyla PYD ve Suriye Kürt Ulusal Konseyi anlaşmıştır. (Günaydın, Independent Türkçe, 9 Mayıs 2020) Rusya ve Esad rejimi İdlib'e askeri

operasyon yaparak ve ‘teröristleri temizlemek’ motivasyonu altında İdlib’i ele geçirmek isterken İran da bölgedeki Şii gücünü ve etkisini sürdürmek ve Batı’dan gelecek tehditlere karşı Suriye’nin tampon ve müttefik ülke görevi görmesini sağlamak için Esad rejimini desteklemektedir. Türkiye bölgede ılımlı muhalifler üzerinden kontrol sağlamak, Esad’sız geçiş süreci ve PYD’nin güçlenmesine engellemeyi istemektedir. (Aktan, Euronews Türkçe, 6 Mart 2020) HTŞ ise DAES gibi yer altına çekilmek yerine gücünü tahkim ederek siyasi sürecin meşru aktörü olmayı hedeflemektedir.

5. SONUÇ

Suriye’de 2012’de DAES tarafından “El Nusra Cephesi” ismiyle kurulmuş olan HTŞ Cihadi-Selefi ideolojide ve makyavelist çizgisinde bir örgüt olarak kurulmuştu. Esad rejiminin katlettiği sivil halkı korumak, rejimini devirmek ve ‘şeriata dayalı İslam Devleti’ kurmak amaçlarına sahipti. Ancak HTŞ’nin amaç ve hedefleri konjontüre bağlı şekilde değişmiştir. HTŞ kurulduğundan günümüze kadar olan dönemde üç farklı dönüşüm evresi geçirmiştir. 2012-Nisan 2013 arası ilk evrede hem DAES hem de El Kaide’nin para, silah, marka ve insan kaynaklarından faydalanarak güç tahkimi yapan HTŞ, Nisan 2013’te DAES’in tasfiye girişimini El Kaide’ye bağlı olduğunu ilan ederek bertaraf etmiştir. 2013-2016 arası dönemde El Kaide markasını kullanmakta fayda gören HTŞ özellikle Culani liderliği ve sahada gerçekleşen değişimlere bağlı olarak El Kaide ile bağlarını kopararak ikinci kez dönüşüm geçirmiştir. Bu kapsamda 2016’da El Kaide ile bağını koparmış ve Şam’ın Fethi Cephesi (ŞFC) olarak ismini değiştirmiştir. Suriyelileşme ve yerelleşme projesinin bir tezahürü olan ŞFC girişimi ılımlı muhaliflerin beklenen katılımını ve tek çatı altında mücadele amacını gerçekleştirememiştir. 2017’de ŞFC’nin, kendisiyle benzer çizgideki örgütlerle birleşerek Heyet’ül Tahrir Şam (HTŞ) çatı örgütlenmesiyle güç tahkimi yapmıştır. HTŞ çatı örgütlenmesi içindeki el-Nusra bileşeninin diğer gruplara saldırıları ve tasfiye girişimleri sebebiyle ayrılıklarla sonuçlanmıştır. Tasfiye girişimleri İdlib’te 2017-2018 arası dönemde cihatçı grupların savaşlarına ve güç mücadelesine neden olmuştur. HTŞ’nin tek egemen aktör olma isteği diğer grupları tasfiye etme çabasıyla sonuçlanmıştır. 2017’den sonra El Kaide-HTŞ anlaşmazlığı gün yüzüne çıkmış El Kaide, HTŞ’yi ‘biati’ oyun haline getirmekle ve gücünü arttırmak için cihat ilkelerini satmakla suçlamıştır. Son dönüşüm evresi 2017-2020 arası dönemdir. Bu dönemde yerelleşme projesine meşru aktör olarak tanınma projesi eklenmiştir. El Kaide ile ilişkileri de el-Kaide’nin kontrolünden çıkması nedeniyle bozulmuştur. El Kaide-HTŞ anlaşmazlığı ve gerilimi sonrasında el-Kaide bağının koparılmasına tepki duyan HTŞ’li Muhafazakâr el-Kaide yanlıları örgütten ayrılmış ve 2018’de Hurras ed-Din terör örgütünü kurmuştur. 2020’de ise HTŞ Hurras ed-Din’e karşı tasfiye süreci başlatmıştır.

KAYNAKÇA

Alkan, N, El Kaide’den İŞİD’e Din, Şiddet ve Terörizm, Karınca Yayınevi, Ankara, 2016.

Al-Tamimi, A.J., (2018) “From Jabhat al-Nusra to Hay’at Tahrir al-Sham: Evolution, Approach and Future”, Konrad Adenauer Stiftung:5-20.

Acun, C; Keskin, B. & Salaymeh, B., (2017), “El Kaide’den HTŞ’ye: Nusra Cephesi”, Seta Yayınları, 1. Baskı, 95:7-92.

Aljazeera Türk. (2013). “Nusra Lideri Aljazeera’ya Konuştu”. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/nusra-lideri-al-jazeeraya-konustu>, (erişim tarihi: 11.10.2020)

Acun, C; Salaymeh, B. (2017) “5 Soru: Heyet-ü Tahrir Eş Şam”, SETA, <https://www.setav.org/5-soru-heyet-u-tahrir-es-sam/>, (erişim tarihi: 11.11.2020)

Al-Lami, M. (2018) “İdlib Operasyonu Öncesinde Suriye’deki Cihatçı Örgütlerde Son Durum Ne?”, BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45446859>, (erişim tarihi: 12.10.2020)

Aljazeera Turk. (2016). “Nusra Cephesi’nden ÖSO’ya Saldırı”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/nusra-cephesinden-osoya-saldiri>, (erişim tarihi: 17.10.2020)

Ateş, D., (2009), “İslam Köktenciligi: Kökeni, Genel Nitelikleri, Tanımlar ve Sınıflamalar”, Akademik Ortadoğu Dergisi, 3(2):63-96.

Aydın, A.H. ve Türkoğlu, M.E., (2011), “Dini Motifli Terör Kavramı”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Bildiriler, Cilt: 1, Ankara, 163-171.

- Aktan, S. (2020). “Suriye krizinin kilidi İdlid’de ateşkes sağlandı, Peki şehir neden önemli?”, Euronews Türkçe, <https://tr.euronews.com/2020/03/06/idlib-neden-onemli>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Abdurahman, H., “Suriye’de faaliyet gösteren Hurras ed Din grubu yeni görüntüler yayınladı”, Mepa News, 25 Aralık 2018, <https://www.mepanews.com/suriyede-faaliyet-gosteren-hurras-ed-din-grubu-yeni-goruntuler-yayinladi-22929h.htm>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Beyazyüz, M; Alkan, F.S.G. & Göka, E., (2007), “Fundamentalizmin Psikolojisi”, Seta Avrasya Dosyası, 13(3):355-384.
- Bilgen, Y., (2014), “Muhafizlerle Savaşan IŞİD Birlikleri İlk Kez Vuruldu”, Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/muhafizlerle-savasan-isis-birlikleri-ilk-kez-vuruldu>, (erişim tarihi: 22.10.2020)
- Bilgen, Y. (2014). “Nusra Sözcüsü: IŞİD İle İttifak Yapmayız”, Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/nusra-sozcusu-isis-ile-ittifak-yapmayiz>, (erişim tarihi:16.10.2020)
- Bianet, Bağımsız İletişim Ağı, (2016) “Dünden Bugüne El Nusra”, <https://m.bianet.org/bianet/dunya/181975-dunden-bugune-el-nusra>, (erişim Tarihi: 20.10.2020)
- Bianet, Bağımsız İletişim Ağı. “El Nusra Cephesi El Kaide’den Ayrıldı”, <https://m.bianet.org/bianet/dunya/177318-el-nusra-cephesi-el-kaide-den-ayrildi>, (erişim tarihi: 10.10.2020)
- BBC Türkçe. (2014). “El Kaide IŞİD ile İlişkisi Olmadığını Açıkladı”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/02/140203_el_kaide_isid, (erişim Tarihi: 20.10.2020)
- BBC Türkçe. (2015). “El Kaide’den Nusra Cephesi’ne Batı’ya Saldırmayın”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/05/150528_el_nusra_cephesi_suriye, (erişim tarihi:16.10.2020)
- BBC Türkçe. (2019). “HTŞ ve Türkiye Destekli Muhalif Suriye Milli Ordusu İdlid’te Birlikte Savaşmak İçin Uzlaştı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50953331>, (erişim tarihi:16.10.2020)
- BBC Türkçe. (2019). “HTŞ ve Türkiye destekli muhalif Suriye Milli Ordusu İdlid’de birlikte savaşmak için uzlaştı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50953331>, (erişim tarihi:16.10.2020)
- Caşın, M. H., Uluslararası Terörizm, Nobel Yayınevi, 1. Baskı, Şubat 2008.
- Cockburn, P. (2014). İslam Devleti’nin Yükselişi: IŞİD ve Yeni Sünni Ayaklanması, (çev. Osman Akınhay), Agora Kitaplığı Yayınları, İstanbul.
- CNN Türk. (2015). “IŞİD El Nusra Liderinin İdam Görüntülerini Yayınladı”, <https://www.cnnturk.com/video/dunya/isis-el-nusra-liderinin-idam-goruntulerini-yayinladi>, (erişim tarihi: 10.10.2020)
- CNN Türk. (2020). “ABD’den El Kaide elebaşları hakkında bilgi verene 5 milyon dolar ödül”, <https://www.cnnturk.com/dunya/abdden-el-kaide-elebasilari-hakkinda-bilgi-verene-5-milyon-dolar-odul?page=1>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Çelik, O., (2015), “Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreci”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(22):99-122.
- Çiçek, N. (2014). “IŞİD, El Kaide’yi de kâfir ilan etti!”, Timeturk, <https://www.timeturk.com/tr/2014/10/22/isis-el-kaide-yi-de-kafir-ilan-etti.html>, (erişim tarihi: 17.10. 2020)
- Çiçek, N. (2014) Dünden Bugüne Irak Şam İslam Devleti”, (der. Mustafa Kılıç), IŞİD Gerçeği, ss.19-46, Parafiks Yayınevi, İstanbul.
- Demirağ, D. (2015), Kıyamet Çanı, IŞİD ve Son Savaşı, Hayykitap Yayınevi, İstanbul.
- Dursunoğlu, A., (9 Kasım 2013), “IŞİD’i İlgâ Eden Zevahiri mi El Cezire Mi?”, Yakın Doğu Haber, http://www.ydh.com.tr/YD387_isidi-ilga-eden-zevahiri-mi-el-cezire-mi-.html, (erişim tarihi: 22.10.2020)
- Doğan, S.; Erdeğer, B., (2014) “IŞİD’in 10 Yıllık Geçmişi”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isisin-10-yillik-gecmisi/151622>, (erişim tarihi: 10.10.2020)

DW Türkçe. (2019). “İdlib’in Kontrolü El Kaide Bağlantılı HTŞ’ye Geçti”, <https://www.dw.com/tr/idlibin-kontrol%C3%BC-el-kaide-ba%C4%9Flant%C4%B1%C4%B1-ht%C5%9Fye-ge%C3%A7ti/a-47024654>, (erişim tarihi: 17.10.2020)

Durukan, N. (2020). “Muhafifler harekât merkezi oluşturdu”, Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/muhafifler-harekat-merkezi-olusturdu-6234542>, (erişim tarihi: 15.10.2020)

Ergin, S. (2020) “ABD HTŞ’ye Esnek Bakıyor”, Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/abd-htsy-esnek-bakiyor-41476089>, (erişim tarihi: 14.10.2020)

Erdem, A.K. (2020). “El Kaide’yle bağını kestiğini iddia eden, Türkiye’yi karşısına almak istemeyen Colani’den imaj çalışmaları”, Independent Türkçe, <https://www.indyurk.com/node/191046/haber/el-kaide%E2%80%99yle-ba%C4%9F%C4%B1n%C4%B1-kesti%C4%9Fini-iddia-eden-t%C3%BCrkiye%E2%80%99yi-kar%C5%9F%C4%B1s%C4%B1na-almak-istemeyen>, (erişim tarihi: 15.10.2020)

Ersöz, S., (2020) “HTŞ Kendisini Lağvetmeye Zorlanmalı”, Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/hts-orgutu-kendisini-lagvetmeye-zorlanmali-6171607>, (erişim tarihi: 14.10.2020)

Erkmen, S. (2020) “HTŞ Çoktan Treni Kaçırıldı”, Suriye Gündemi, <http://www.suriyegundemi.com/2020/03/23/hts-coktan-treni-kacirdi/>, (erişim tarihi: 16.10.2020)

Erdem, S., (2016). Cihatçılar: El Kaide ve İŞİD’e Katılanların Hikayesi, Yakın Plan Yayınları, İstanbul.

Ercins, G., (2009). “Küreselleştirici Modernliğin Bir Antitezi: Fundamentalizm”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(1):652-671.

Efegil, E., (2018). Radikal Yoruma Dayalı Dini Terör Örgütlerinin İncelenmesi (Ders Notları), Gündoğan Yayınları.

El-Hamavi, S. (2020). “İdlib’de HTŞ-Hurrasud-Din Rekabeti: İdeolojik Ortaklıktan Düşmanlığa”, ORSAM, <https://orsam.org.tr/tr/idlibde-hts-hurrasud-din-rekabeti-ideolojik-ortaklik-dusmanliga/>, (erişim tarihi: 15.10.2020)

Garaudy, R. (1993). Entegrizm: Kültürel İntihar, (çev.Kamil Bilgin Çileçöp), Pınar Yayınları, İstanbul.

Gürler, R.T. ve Özdemir, Ö.B. (2014). “El Kaide’den Post Kaide’ye Dönüşüm: İŞİD”, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 1(1):113-154

Görücü, K. (2020). “‘Mürted’ ile ‘Makul’ Olmak Arasında – Heyet Tahrir el Şam: Nereye Doğru?”, Suriye Gündemi, <http://www.suriyegundemi.com/2020/03/16/murted-ile-makul-olmak-arasinda-heyet-tahrirusam-nereye-dogru/>, (erişim tarihi: 16.10.2020)

Günaydın, A. (2020). “Üç devletin Suriyeli Kürtleri birleştirme çabası sonuç verdi: PYD ve ENKS anlaştı”, Independent Türkçe, <https://www.indyurk.com/node/176391/d%C3%BCnya/%C3%BC%C3%A7-devletin-suriyeli-k%C3%BCrtleri-birle%C5%9Firme-%C3%A7abas%C4%B1-sonu%C3%A7-verdi-pyd-ve-enks-anla%C5%9Ft%C4%B1>, (erişim tarihi: 18.10.2020)

Gazete Vatan. (2014). “El Nusra’dan Şaşırılan İŞİD Açıklaması”, <http://www.gazetevatan.com/el-nusradan-sasirtan-isid-aciklamasi-690101-dunya/>, (erişim tarihi: 16.10.2020)

Heller, S., (Kasım 2017), “The Strategic Logic Of Hayat Tahrir al-Sham”, Perspectives On Terrorism, 11(6):140-153.

Hacaoğlu, H. (2017) “İdlib’te El Kaide Ahrar Savaşı Büyüyor”, Amerikanın Sesi, <https://www.amerikaninsesi.com/a/idlib-de-el-kaide-ahrar-savasi-buyuyor/3952279.html>, (erişim tarihi: 11.10.2020)

Hürriyet. (2013). “Suriye’de PYD ile El Nusra’nın ‘Tank Savaşı’”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyede-pyd-ile-el-nusranin-tank-savasi-24632607>, (erişim tarihi: 17.10.2020)

- International Press Medya. (2016). “Nusra El Kaide’den Ayrıldı”, <http://www.pressmedya.com/?aType=haber&ArticleID=26772>, Erişim Tarihi: 13 Kasım 2020.
- International Crisis Group. (2020). “İdlib’te Cihatçı Faktörü: Ebu Muammer el-Cevlani ile Söyleşi”, <https://www.crisisgroup.org/tr/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/jihadist-factor-syrias-idlib-conversation-abu-muhammad-al-jolani>, (erişim tarihi: 17.10.2020)
- İrat, A.M. (2015). Peygamber’den İŞİD’e Modern Dünyada İslami Yaklaşımlar, NotaBene Yayınları, Ankara.
- Jusoor For Studies. (2020). “Hurrasüddin (Din Muhafızları) Örgütü üzerindeki baskının güvenlik boyutu.. Yöntemler ve hedefler”, <https://jusoor.co/details/Hurras%C3%BCddin%20%28Din%20Muhaf%C4%B1zlar%C4%B1%29%20%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC%20%C3%BCzerindeki%20bask%C4%B1n%C4%B1n%20g%C3%BCvenlik%20boyutu..%20Y%C3%B6ntemler%20ve%20hedefler/779/tr>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Jager, R., (Güz 2015) “Selefilik: Sebepleri, Tehlikeleri ve Karşı Stratejileri”, çev. Yaşar Kocadağ, e-makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi, 8(2):243-266.
- Kemal, L. (2020). “İdlib’te DAESH mi Diriliyor, Yoksa İstihbarat Oyunları mı Derinleşiyor?”, Perspektif, <https://www.perspektif.online/idlibte-daes-mi-diriliyor-yoksa-istihbarat-oyunlari-mi-derinlesiyor/>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Lister, C. (2016). “Profiling Jabhat al-Nusra”, Brookings Institution, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper, No: 24, Temmuz 2016, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/iwr_20160728_profiling_nusra.pdf
- Marzi, A., (2017). “Jabhat al-Nusra under the spotlight”, International Institute for Counter Terrorism (ICT), Working Paper: 39.
- Mepa News. (2017) “HTŞ’den El Kaide’nin ‘Biat’ Açıklamasına Cevap”, <https://www.mepanews.com/htsden-el-kaidenin-biat-aciklamasina-cevap-11546h.htm>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Mepa News. (2019). “İdlib’de HTŞ’den İŞİD hücrelerine baskın”, Mepa News, 4 Temmuz 2019, <https://www.mepanews.com/idlibde-htsden-isisid-hucrelerine-baskin-27672h.htm>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Mepa News. (2020c). “Suriye’de iktidar arayışında olan HTŞ eksen mi değiştiriyor?”, <https://www.mepanews.com/suriyede-iktidar-arayisinda-olan-hts-eksen-mi-degistiriyor-39406h.htm>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Mepa News. (2020a) “HTŞ’den İdlib’de gözaltı operasyonları”, <https://www.mepanews.com/htsden-idlibde-gozalti-operasyonlari-37404h.htm>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Mepa News. (2020b). “HTŞ’den İdlib’de ‘merkezi komuta’ hamlesi”, <https://www.mepanews.com/htsden-idlibde-merkezi-komuta-hamlesi-37544h.htm>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Nabih, İ. (2018). “HTŞ İçindeki El Kaide Destekçilerinin Ayrışması”, Mepa News, <https://www.mepanews.com/hts-icindeki-el-kaide-destekcilerinin-ayrismasi-13702h.htm>, (erişim tarihi: 14.10.2020)
- Özkızılcık, Ö. (2020) “İdlib’teki Sivilleri Korumak İçin HTŞ Lağvedilmeli”, Suriye Gündemi, <http://www.suriyegundemi.com/2020/03/18/idlibteki-sivilleri-korumak-icin-hts-lagvedilmeli/>, (erişim tarihi: 16.10.2020)
- Rumman, M.E., (2014) “El Kaide ile İŞİD Arasında Anlaşmazlığın Boyutları”, Aljazeera Turk, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/el-kaide-ile-isisid-arasindaki-anlasmazligin-boyutlari>, (erişim Tarihi: 20.10.2020)
- Suriye Gündemi. (2016) “El Nusra’nın Feshi ve Şam Fetih Cephesi”, <http://www.suriyegundemi.com/2016/07/29/el-nusranin-feshi-ve-sam-fetih-cephesi/>, (erişim tarihi: 11.10.2020)

- Suriye Gündemi. (2017). “Yeni Kurulan ‘Tahrir el-Şam Grubu’ ve Bileşenleri”, <http://www.suriyegundemi.com/2017/01/30/yeni-kurulan-tahrir-el-sam-grubu-ve-katilimlar/>, (erişim tarihi: 11.10.2020)
- Suriye Gündemi. (2018a). “İdlib’te Muhaliflerin Güç Savaşı”, <https://www.suriyegundemi.com/idlib-te-muhaliflerin-guc-savasi>, (erişim tarihi: 12.10.2020)
- Suriye Gündemi. (2018b). “Suriye’de El Kaide Bağlantılı Grup: Hurras ed-Din”, <https://www.suriyegundemi.com/suriye-de-el-kaide-baglantili-grup-hurras-ed-din>, (erişim tarihi: 17.10.2020)
- Sivri, H. (2014) “İslam Devletinden Sonra Yeni Komşumuz: İslam Emirliği”, Yakın Doğu Haber, http://www.ydh.com.tr/HD13157_islam-devletinden-sonra-yeni-komsumuz--islam-emirliigi.html, (erişim tarihi: 14.10.2020)
- Salihi, E., (2019), “İŞİD, Şiddet ve Propaganda: En-Nebe Dergisi İncelemesi”, Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(3):399-411.
- Sputniknews. (2020). “Rus Dışişleri: HTŞ'nin terör örgütü olmadığına dair haberler, terörü meşru kılma amacı taşıyor”, <https://tr.sputniknews.com/rusya/202003031041527422-rus-disisleri-htsnin-terror-orgutu-olmadigina-dair-haberler-teroru-mesru-kilma-amaci-tasiyor/>,(erişim tarihi: 15.10.2020)
- Taslaman, C. (2016). ‘Terör’ün ve Cihad’ın Retoriği Felsefi ve Teolojik Değerlendirmeler, İstanbul Yayınevi, İstanbul.
- Taştekin, F. (2018). “İdlib'deki silahlı gruplar kimler? Aralarından 'ılımlıları' ayırmak mümkün mü?”, BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45191811>, (erişim tarihi: 15.10.2020)
- Terkan, A.; Zayıf, V. & Yaşar, İ., (Mayıs 2015) “El Nusra Cephesi”, Savunma Bilimleri Dergisi (The Journal of Defence Sciences), 14(1):39-64.
- The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, “Ayman al Zawahiri, leader of Al-Qaeda, Urges Jihadist Forces Fighting the Assad Regime in Syria to Unite in a Common Struggle to Establish an Islamic Caliphate”, 16 Ekim 2013, <http://www.terrorism-info.org.il/en/20581/>, (erişim Tarihi:08.10.2020)
- Timetürk. (2017a) “El Kaide Liderinden HTŞ’ye Çağrı: Ya Muhaliflerle Birleşin Ya da Geri Dönün”, <https://www.timeturk.com/el-kaide-liderinden-hts-ye-cagri-ya-muhaliflerle-birlesin-ya-da-geri-donun/haber-794777>, (erişim tarihi:13.10.2020)
- Timetürk. (2017b) “El Kaide lideri Dr. Eymen ez-Zevahiri'den Suriye savaşına ilişkin açıklama”, <https://www.timeturk.com/el-kaide-lideri-dr-eymen-ez-zevahiri-den-suriye-savasina-iliskin-aciklama/haber-794770>, (erişim Tarihi:13.10.2020)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı SAM (Stratejik Araştırmalar Merkezi). (2016). “Şiddete Varan Aşırıçılık: DAEŞ Olgusu ve DAEŞ’e Katılımın Dinamikleri”.
- U.N Report. (2014). “The Islamic State Iraq and the Levant and the Al Nusrah Front for the People of the Levant”, Resolution 2014/815 http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2014_815.pdf, (erişim tarihi: 22.10.2020)
- Ünal, Y., (Temmuz-Aralık 2015), “Selefi Zihnin Doğuşu ve Gelişimi Üzerine”, Dini Araştırmalar Dergisi, 18(47):55-78.
- Weiss, M. & Hassan, H. (2006), İŞİD Terör Ordusunun İçyüzü, (çev. Emine Arzu Kayhan), Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Yaldız, B. (2020). “HTŞ’nin Hayatta Kalma Stratejisi: Pragmatizm”, Suriye Gündemi, <http://www.suriyegundemi.com/2020/03/20/htsnin-hayatta-kalma-stratejisi-pragmatizm/>, (erişim tarihi:04.10.2020)
- Yeniçeri, Ö. (2020). “ABD’nin “Birleşik Kürdistan Projesi””, Yeniçağ Gazetesi, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/abdnin-birlesik-kurdistan-projesi-54976yy.htm>, (erişim tarihi: 18.10.2020)

- Yeni Akit, (2018). “İdlib'de neler oluyor?”, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/idlibde-neler-oluyor-430606.html>, (erişim tarihi:22.10.2020)
- Zelin, A.Y. (2013) “Al Qaeda in Syria: A Closer Look to ISIS”, Part 2, The Washington Institute, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/al-qaeda-in-syria-a-closer-look-at-isis-part-ii>, (erişim tarihi: 22.10.2020)
- Zelin, A. Y. (2014). “The War between ISIS and Al-Qaeda for Supremacy of Global Jihadist Movement”, The Washington Institute For Near East Policy, Research Notes, Sayı: 20, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-war-between-isis-and-al-qaeda-for-supremacy-of-the-global-jihadist>, (erişim tarihi:16.10.2020)

